

Invalīdu un viņu draugu apvienība "Apeirons"

Monitoringa ziņojums

Cilvēku ar invaliditāti cilvēktiesības

Rīga, 2000.g.

Saturs

SATURS	1
PREAMBULA	3
PĒTĪJUMA APRAKSTS	5
TIESĪBAS UZ DARBU	8
LIKUMDOŠANAS ANALĪZE	8
APTAUJAS REZULTĀTU APKOPOJUMS	10
POZITĪVIE UN NEGATĪVIE PIEMĒRI	11
PROJEKTI ŠAJĀ JOMĀ	12
TIESĪBAS UZ SOCIĀLO DROŠĪBU	13
LIKUMDOŠANAS ANALĪZE	13
APTAUJAS REZULTĀTU APKOPOJUMS	15
POZITĪVIE UN NEGATĪVIE PIEMĒRI	16
PROJEKTI ŠAJĀ JOMĀ	16
TIESĪBAS UZ IZGLĪTĪBU	17
LIKUMDOŠANAS ANALĪZE	17
APTAUJAS REZULTĀTU APKOPOJUMS	18
POZITĪVIE UN NEGATĪVIE PIEMĒRI	20
PROJEKTI ŠAJĀ JOMĀ	21
TIESĪBAS SAŅEMT FIZISKO UN GARĪGO VESELĪBAS APRŪPI	22
LIKUMDOŠANAS ANALĪZE	22
APTAUJAS REZULTĀTU APKOPOJUMS	23
POZITĪVIE UN NEGATĪVIE PIEMĒRI	24
PROJEKTI ŠAJĀ JOMĀ	25
TIESĪBAS UZ LAULĪBU UN ĢIMENES IZVEIDOŠANU	26
LIKUMDOŠANAS ANALĪZE	26
APTAUJAS REZULTĀTU APKOPOJUMS	26
POZITĪVIE UN NEGATĪVIE PIEMĒRI	27
PROJEKTI ŠAJĀ JOMĀ	28
TIESĪBAS UZ NO CITIEM NEATKARĪGU APVIENĪBU DIBINĀŠANU UN TIESĪBAS PAUST SAVU VIEDOKLI	29
LIKUMDOŠANAS ANALĪZE	29
APTAUJAS REZULTĀTU APKOPOJUMS	30
POZITĪVIE UN NEGATĪVIE PIEMĒRI	31
PROJEKTI ŠAJĀ JOMĀ	31
TIESĪBAS PIEDALĪTIES SABIEDRISKO LIETU VADĪBĀ UN TIESĪBAS BALSOT UN TIKT IEVĒLĒTAM KĀRTĒJĀS VĒLĒŠANĀS	32
LIKUMDOŠANAS ANALĪZE	32
APTAUJAS REZULTĀTU APKOPOJUMS	33
POZITĪVIE UN NEGATĪVIE PIEMĒRI	34
PROJEKTI ŠAJĀ JOMĀ	35
PĒTĪJUMA SECINĀJUMI	36
PIELIKUMI	38
KONCEPCIJA VIENĀDAS IESPĒJAS VISIEM	39
1. IEVADS	39
2. MĒRĶIS	40

3. PATREIZĒJĀ SITUĀCIJA UN GALVENĀS PROBLĒMAS	41
3.1. Veselība.....	41
3.2. Izglītība.....	43
3.3. Nodarbinātība.....	44
3.4. Piemērota vide.....	45
3.5. Sociālā drošība.....	46
4. PROBLĒMU RISINĀJUMA CEĻI UZDEVUMI UN VEICAMIE PASĀKUMI.....	47
4.1. Veselības joma.....	47
4.2. Izglītības joma.....	47
4.3. Nodarbinātības joma.....	48
4.4. Sociālās integrācijas joma.....	48
4.5. Tiesiskās aizsardzības joma.....	49
4.6. Iekļaušanās vispārējā politikā.....	49
5. KONCEPCIJĀ PIEDĀVĀTAIS RISINĀJUMS.....	50
5.1. Prioritāte.....	50
5.2. Invaliditāte.....	50
5.3. Invaliditātes pensija.....	50
5.4. Jauna pieeja finansu avotu piesaistē.....	50
5.5. Koordinācijas mehānisms.....	51
KONCEPCIJAS ‘‘VIENĀDAS IESPĒJAS VISIEM’’ ĪSTENOŠANAS PLĀNA PROJEKTS.....	53

Preambula

Latvija 1991. gadā atguva savu valstisko neatkarību. Līdz ar neatkarības atgūšanu parādījās virkne problēmu, kuras ietekmēja iedzīvotāju sociālo un ekonomisko funkcionēšanu. Viens no svarīgākajiem jautājumiem bija ar likumdošanas palīdzību stingri reglamentēt valsts pārvaldes pienākumus un atbildības attiecībā pret Latvijas iedzīvotājiem. Neapšaubāmi, šajā aspektā tika skartas arī cilvēku ar invaliditāti intereses.

Kā viens no svarīgākajiem tiesību aktiem, kas nodrošina cilvēku ar invaliditāti tiesisko aizsardzību, ir 1992. gada 29. septembrī pieņemtais likums “Par invalīdu medicīnisko un sociālo aizsardzību”. Tas nosaka invalīdu tiesības, kā arī valsts un pašvaldību pienākumus attiecībā uz invalīdiem Latvijā. Šis likums reglamentē invaliditātes noteikšanas kārtību, kā arī kārtību, kādā invalīdiem sniedzama medicīniskā un sociālā palīdzība. Sociālās palīdzības mērķis ir nodrošināt invalīdu integrāciju sabiedrībā.

Šī likuma 4.pants nosaka, ka “Invalīds ir persona, kurai sakarā ar slimību, traumu vai iedzimtu defektu izraisītiem orgānu sistēmu funkciju traucējumiem ir nepieciešama papildus medicīniskā un sociālā palīdzība, un, kurai ir noteikta invaliditāte šajā likumā un citos tiesību aktos noteiktā kārtībā”.

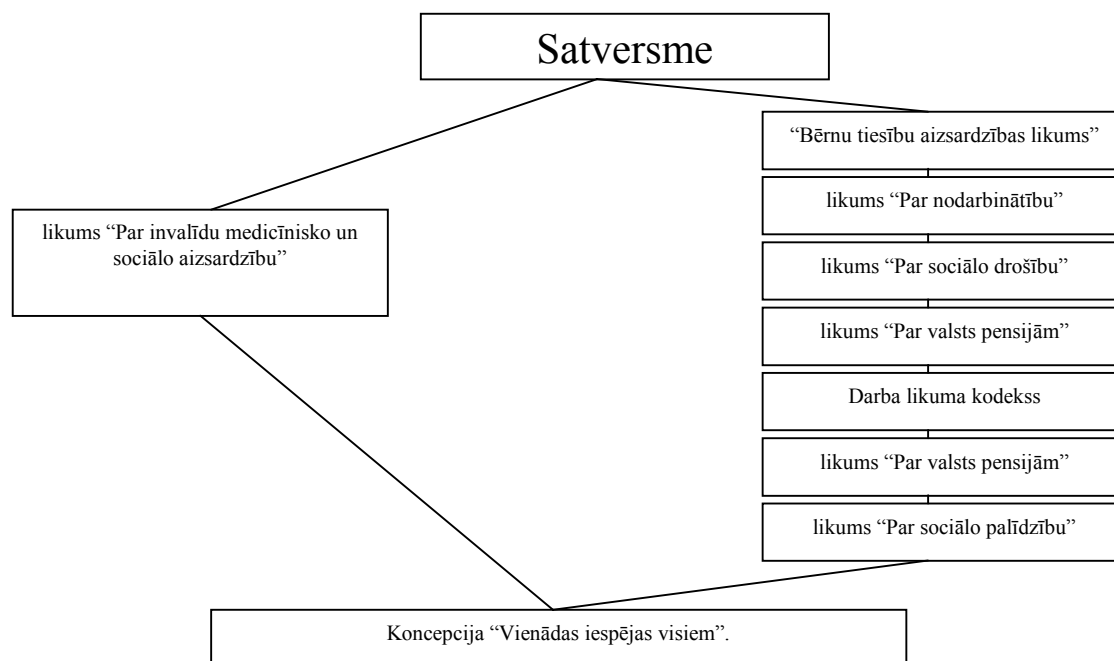
Latvijā invaliditāte tiek iedalīta trīs grupās:

- I grupa - smagā invaliditāte, ja personai ir ļoti izteikts fizisko vai psihisko spēju ierobežojums;
- II grupa - smagā invaliditāte, ja personai ir izteikts fizisko vai psihisko spēju ierobežojums;
- III grupa - mēreni izteiktā invaliditāte, ja personai ir mēreni izteikts fizisko vai psihisko spēju ierobežojums.

Pasaules praksē cilvēku ar invaliditāti tiesības likumdošanā tiek reglamentētas divos dažādos veidos:

1. tiek veidoti atsevišķi vai speciālie likumi;
2. tiek veidotas atsevišķas nodaļas par cilvēku ar invaliditāti tiesībām un garantijām vispārējā likumdošanā.

Latvijā ir viens speciālais likums “Par invalīdu medicīnisko un sociālo aizsardzību”, bet pārējos var piemērot arī cilvēkiem ar invaliditāti vispārnoteiktajā kārtībā.

Sociālās tiesības un garantijas mūsu valstī regulē 07.09.95. likums “Par sociālo drošību”, 26.10.95. likums “Par sociālo palīdzību”, 02.11.95. likums “Par valsts pensijām”, u.c..

Tiesības uz darbu nodrošina Darba likumdošanas kodekss, 23.12.91. likums “Par nodarbinātību”, 22.10.96 MK “Noteikumi par bezdarbnieka statusu” u.c..

Izglītības jomā var atzīmēt tādus normatīvos aktus kā 29.10.98. “Izglītības likums”, 19.06.98. “Bērnu tiesību aizsardzības likums” un 24.02.94 LM nolikums “Par bezdarbnieku profesionālo apmācību un pārkvalificēšanu”.

Ir jāatzīmē, ka visi šie normatīvie akti teorētiski atbilst starptautiskajiem standartiem, bet praksē diemžēl ļoti bieži vēl nav pilnībā izstrādāts to realizācijas mehānisms it īpaši attiecībā uz invalīdiem, kuriem nepieciešams ne tikai noteikt vienlīdzīgas tiesības, bet arī ir nepieciešams radīt tādus apstākļus, kas nodrošinātu šo tiesību izmantošanas iespējamību.

Lai uzlabotu šo situāciju, 1998. gadā tika izstrādāta un Ministru kabinetā apstiprināta koncepcija “Vienādas iespējas visiem”. Šīs koncepcijas mērķis ir iezīmēt pamatnostādnes, lai radītu vienlīdzīgas iespējas visiem sabiedrības locekļiem veikt to lomu, kas ir normāla atkarībā no vecuma, dzimuma, sociālajiem un kultūras faktoriem katram indivīdam. Koncepcijas praktiskā puse ir noteikt nepieciešamos soļus un pasākumus, lai novērstu traucējošos faktorus un īstenotu dzīvē mērķi - radīt sabiedrību ar vienādām iespējām visiem, tai skaitā arī invalīdiem.

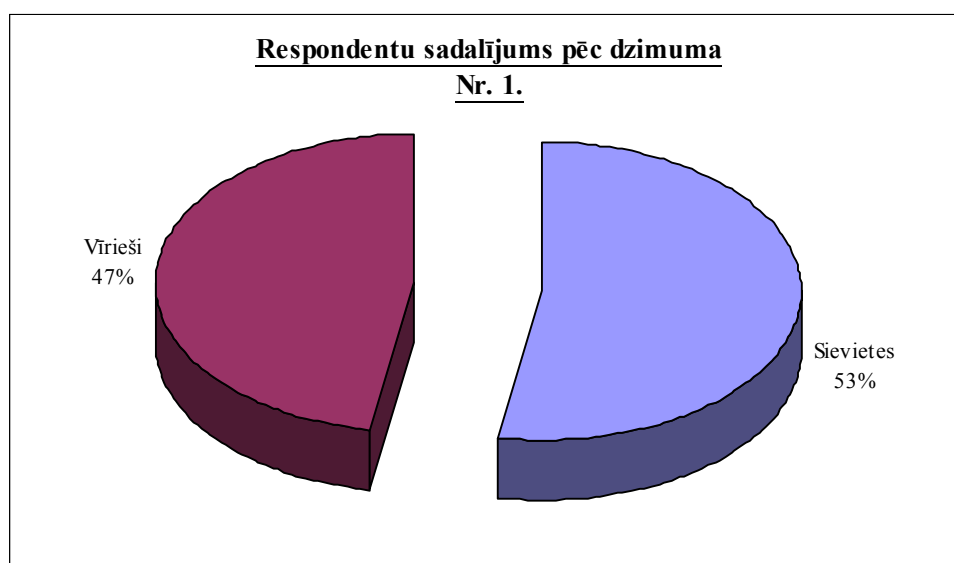
Šīs koncepcija pamatā balstās uz ANO Paraugnoteikumos minētajiem pamatprincipiem.

Pētījuma apraksts

Lai noskaidrotu pašu cilvēku ar invaliditāti viedokli par tiesībām, kas viņiem teorētiski ir noteiktas saskaņā ar Latvijas likumdošanu, tika veiktas divu veidu aptaujas.

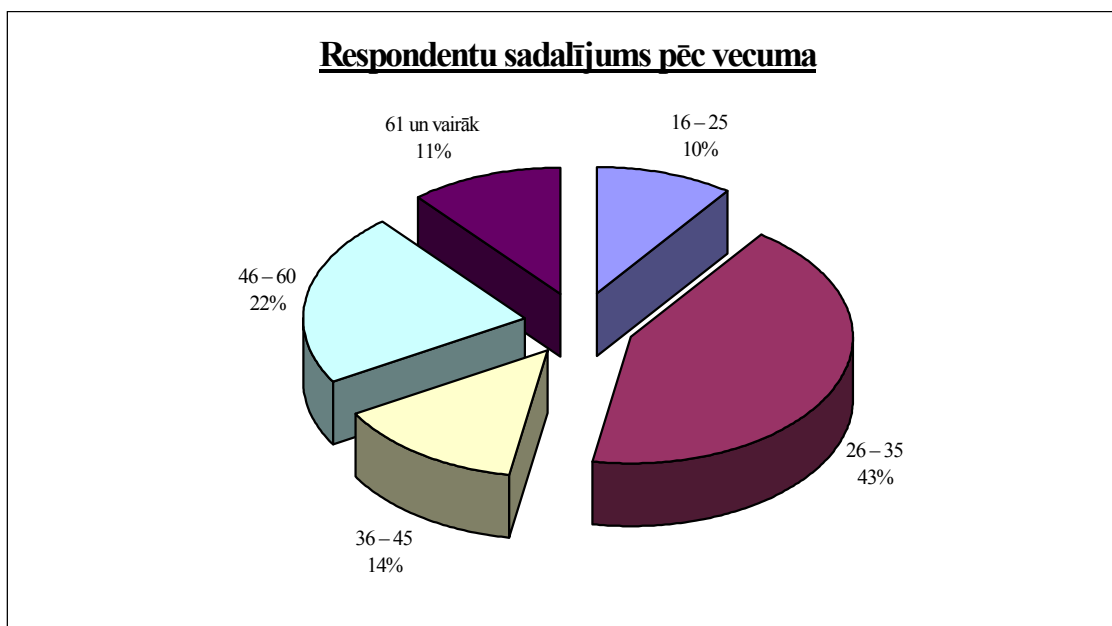
- Balstoties uz SHIA piedāvātajā izpētes sfērām, tika sagatavotu aptaujas anketa, kurā tika lūgts uzrādīt dažas ziņas par respondentu (vecums, dzimums, invaliditātes veids), tajā pat laikā dodot iespēju pašam cilvēkam palikt anonīmam. Anketā pamīšus tika kārtoti atvērtie un slēgtie jautājumi, kas dod iespēju novērtēt situāciju kopumā, kā arī redzēt katra indivīda reālās dzīves saistību ar šo jautājumu. Vērtējums tika izdarīts divos līmeņos – valsts un reģionālajā.
- Lai nodrošinātu pētījuma validitāti un kvalitatīvāk iegūti dati, izmantojām arī kvalitatīvās pētījuma metodes. Tika izveidotas vairākas fokusgrupas, kurās galvenie jautājumi tika sadalīti tādos pat blokos kā aptaujas anketā. Tika veiktas diskusijas un pārrunas par mums interesējošiem jautājumiem. Fokusgrupu dalībnieki tika atlasīti izmantojot reģionālās invalīdu organizācijas. No vienas organizācijas tika iesaistīti ne vairāk kā divi cilvēki. Fokusgrupu rezultāti tika salīdzināti ar aptaujā iegūtajiem datiem, kā arī analizē ir pieminēti daži pozitīvi/negatīvi piemēri kas tika iegūti.
- Aptaujas veikšanai tika izmantots Invalīdu nevalstisko organizāciju sadarbības tīkls kurā darbojas vairāk kā 120 organizācijas. Aptaujas anketas tika izsūtītas gan ar interneta starpniecību, gan arī izmantojot pasta pakalpojumus, gan arī tiekoties personiski ar sadarbības tīkla organizācijām.

Izvēloties respondentus liela uzmanība tika pievērsta proporcionālai atlasei, kas ļāva iekļaut aptuveni vienādu abu dzimumu skaitu, cilvēkus dažādos vecumos un ar dažādām invaliditātēm.

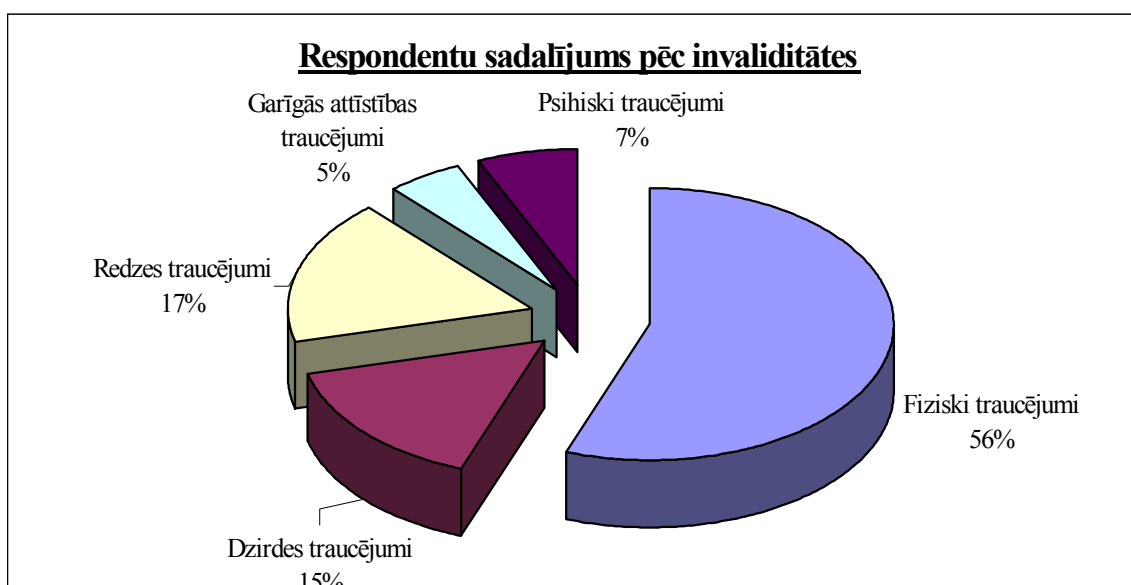

Kā redzams no diagrammas aptaujāto sieviešu skaits ir nedaudz lielāks. Tas ir saistīts ar vairākiem iepriekšnoteiktiem cēloņiem:

- ❖ Sievietes ir daudz aktīvākas sabiedriskajā dzīvē. Viņas tāpat arī aktīvāk iesaistās dažādu nevalstisko organizāciju darbībā un ir arī vairāk gatavas piedalīties dažādās aptaujās.
- ❖ Kā rāda mūsu valsts statistiski sieviešu skaitam ir tendence pieaugt. Jo īpaši šī tendence vērojama vecākās paaudzes cilvēku vidū.

Kā redzams no turpmākās diagrammas, aptaujā tika iekļauti visdažādāko vecumu cilvēki. Tomēr vislielākā uzmanība tika pievērsta gados jauniem cilvēkiem (43%), kuru turpmākā dzīve vēl lielākā vai mazākā mērā ir saistīta ar to cik valsts būs spējīga realizēt tos nosacījumus, kurus pati ir noteikusi savos normatīvajos aktos. Nākamā lielākā aptaujāto kategorija bija cilvēki vecumā no 46 – 60 gadiem, kas varētu tikt skaidrots ar lielāku brīvā laika daudzumu, kas tiek pavadīts sabiedriskajās aktivitātēs.

Vislielākais respondentu skaits ir personas ar fiziskiem traucējumiem. Jāpiezīmē, ka atbilstoši Latvijas likumdošanai šajā grupā ietilps ne tikai cilvēki ar kustību traucējumiem, bet arī cilvēki ar iekšķīgām saslimšanām. Procentuāli vismazāk pārstāvētās grupas ir cilvēki ar psihiskiem traucējumiem (7%) un cilvēki ar garīgās attīstības traucējumiem (5%). Šajos gadījumos viņu viedokli pārstāvēja radnieki vai aprūpētāji. Latvijas apstākļos personas ar garīgās attīstības traucējumiem visbiežāk tiek ievietotas specializētās iestādēs, tādējādi tiek liegta iespēja viņiem izteikt savu viedokli un aktīvi darboties.

Tiesības uz darbu Likumdošanas analīze

Darba tiesības nacionālajā līmenī nodrošina un regulē Darba likuma kodekss (DLK), likums "Par nodarbinātību", 22.10.96. LR MK noteikumi Nr.407 "Noteikumi par bezdarbnieka statusu", 24.02.94.LR Labklājības ministrija nolikums "Par bezdarbnieku profesionālo apmācību un pārkvalificēšanu" un kā speciālā tiesību norma likuma "Par invalīdu medicīnisko un sociālo aizsardzību" 13.pants.

Latvijas likumi un normatīvie akti	Panti
Satversme	106.pants Ikvienam ir tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai. 107. pants Ikvienam darbiniekam ir tiesības saņemt veiktajam darbam atbilstošu samaksu, kas nav mazāka par valsts noteikto minimumu, kā arī tiesības uz iknedēļas brīvdienām un ikgadēju apmaksātu atvaļinājumu.
Likums "Par invalīdu medicīnisko un sociālo aizsardzību"	<i>13.pants.</i> Palīdzība invalīdiem nodarbinātības jautājumos ietver iespēju: 1) atrast piemērotu darbu vai nodarbošanos; 2) papildināt zināšanas iepriekš apgūtajā profesijā; 3) apgūt piemērotu profesiju. Šās palīdzības sniegšanu nodrošina Nodarbinātības valsts dienests. Darba devējam aizliegts bez darbinieka piekrišanas grozīt vai lauzt darba līgumu vai atteikties pieņemt darbā personu ar atbilstošu kvalifikāciju, ja tā ir atzīta par invalīdu.
Darba likumu kodekss	1.pants Latvijas Republikā fiziskajām personām darba tiesiskajās attiecībās nodrošināta līdztiesība neatkarīgi no rases, ādas krāsas, dzimuma, vecuma, reliģiskās, politiskās vai citas pārliecības, nacionālās vai sociālās izcelšanās un mantiskā stāvokļa.
Likums "Par nodarbinātību"	1.pants Valsts vienoto nodarbinātības politiku LR realizē nodarbinātības valsts dienests. Nodarbinātības valsts dienesta galvenie uzdevumi ir: - iedzīvotāju darbiekārtošana un profesionālā orientācija; - informēšana par brīvajām darba vietām un speciālistu vakancēm, palīdzības sniegšana, iekārtojot darbā; - starpniecības funkciju pildīšana kadru sagatavošanā, kvalifikācijas celšanā un pārkvalificēšanā; - darba devēju un darbinieku dialoga organizēšana nolūkā samazināt bezdarba līmeni; - valsts un vietējo nodarbinātības programmu izstrādāšana un realizācija; - piedalīšanās algotu pagaidu sabiedrisko darbu organizēšanā;

	<p>- bezdarbnieku reģistrēšana un viņu sociālās aizsardzības nodrošināšana.</p> <p>6.pants.</p> <p>Par bezdarbnieku atzīstams darba spējīgs LR pilsonis vai bezvalstnieks (..), kurš nestrādā, ir darbaspējas vecumā, (..), meklē darbu, ir reģistrēts nodarbinātības valsts dienestā (..).</p>
“Noteikumi par bezdarbnieka statusu”	<p>6. Darba meklētājs var iegūt bezdarbnieka statusu, ja viņš (..) ir darbaspējīgs. Persona, kurai ir noteikta invaliditāte, atzīstama par darbaspējīgu, izņemot gadījumus, kad veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu komisijas atzinumā ir norādīts "darbnespējīgs" vai ir noteikts simtprocentīgs darbspēju zaudējums (..), nestrādā un viņam nav citu ienākumu vismaz valsts noteiktās minimālās mēnešalgas apmērā.</p>
Nolikums “Par bezdarbnieku profesionālo apmācību un pārkvalificēšanu”.	<p>5.pants</p> <p>Bezdarbnieku profesionālā apmācība vai pārkvalificēšana dod profesionālo kvalifikāciju un sevī ietver:</p> <ul style="list-style-type: none"> - profesijas vai specialitātes apgāšanu, - esošās profesionālās kvalifikācijas paaugstināšanu, - bezdarbnieku pārkvalificēšanu. <p>11.pants</p> <p>Invalīdus, kuri nestrādā un reģistrējušies Nodarbinātības valsts dienestā kā darba meklētāji, apmāca par invalīdu - darba meklētāju profesionālajai apmācībai paredzētajiem speciālā valsts sociālās apdrošināšanas budžeta līdzekļiem</p>

Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu komisija, saskaņā ar LR MK noteikumiem par “Invaliditātes ekspertīzes kārtību Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisijā”, sniedz personai ieteikumus par tās veselības stāvoklim atbilstošas pārkvalificēšanās nepieciešamību vai citas profesijas apgūšanu /11.pants/. Šis ieteikums tiek fiksēts invaliditātes izziņā ar ierakstu “var strādāt ...” vai “darbnespējīgs”.

Neraugoties uz to, ka šādam ierakstam ir ieteikuma raksturs, tas iegūst likuma spēku, kad invalīds grib iegūt darba meklētāja vai bezdarbnieka statusu. Kā jau minēts iepriekš, invalīds var reģistrēties Nodarbinātības valsts dienestā kā darba meklētājs vai bezdarbnieks tikai tad, ja viņš ir atzīts par darbaspējīgu personu, kurai ir noteikta invaliditāte, bet ja veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu komisijas atzinumā ir norādīts "darbnespējīgs" vai ir noteikts simtprocentīgs darbspēju zaudējums, šie invalīdi netiek reģistrēti Nodarbinātības valsts dienestā /“Noteikumi par bezdarbnieka statusu” 6.pants/, tādejādi zaudējot iespēju pārkvalificēties savai veselībai piemērotam darbam.

Arī darba devējs, slēdzot darba līgumu ar invalīdu, šim ierakstam invaliditātes izziņā pievērš būtisku vērību, jo nevēlas uzņemties atbildību par iespējami nevēlamām sekām.

Šādas situācijas rezultātā daudziem I un II grupas invalīdiem ir pilnībā liegta iespēja atrast savai veselībai un interesēm piemērotu darbu, papildināt zināšanas iepriekš apgūtajā profesijā, apgūt piemērotu profesiju vai pārkvalificēties.

Tajā pašā laikā, invalīdi, kuri atzīti par darbspējīgiem un ir reģistrējušies Nodarbinātības valsts dienestā, var par budžeta līdzekļiem saņemt profesionālo apmācību vai pārkvalificēšanās kursus, kā specializētajās tā arī vispārējās arodapmācības iestādēs. Ir jāatzīmē tikai to, ka Latvijā vēl pagaidām ir tikai divas invalīdiem specializētās arodapmācības iestādes ar ierobežotu profesiju skaitu.

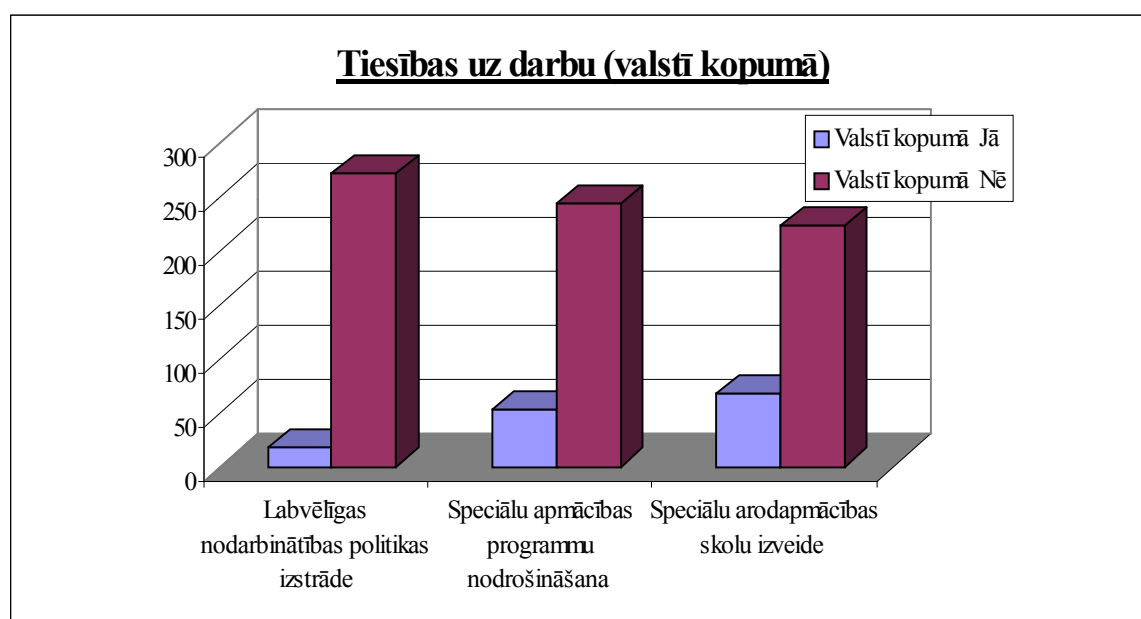
Kā vēl viena no būtiskākajām problēmām invalīdu darba tiesību aizsardzības jomā ir likuma “Par invalīdu medicīnisko un sociālo aizsardzību” 13. panta neiekļaušana DLK. Ļoti bieži, darba devējs, darbinietu samazināšanas gadījumā, tieši ar invalīdu visbiežāk lauž darba līgumu. Kaut arī 13. pants paredz, ka darba devējam aizliegts bez darbinieka piekrišanas grozīt vai lauzt darba līgumu vai atteikties pieņemt darbā personu ar atbilstošu kvalifikāciju, ja tā ir atzīta par invalīdu, Darba likuma kodekss šādu normu neparedz. Darba devējs parasti vadās pēc DLK arī Valsts darba inspekcija specializēto tiesību normu neievēro, tādējādi šie gadījumi parasti nonāk tiesvedības aprītē.

Vienīgā priekšrocība, ko iegūst darba devējs, pieņemot invalīdu darbā, ir neliela sociālā nodokļa atlaide, bet tā ir tik niecīga, ka tas nekādā mērā nevar stimulēt darba devēju iesaistīt savā ražotnē invalīdus.

Koncepcijā “Vienādas iespējas visiem” jautājumā par nodarbinātību tika atzīmēti būtiski faktori, kas neveicina invalīdu nodarbinātību:

- mehānisma trūkums, kas stimulētu invalīdus strādāt un salīdzinoši zemais invalīdu izglītības līmenis;
- sistēmas trūkums, kas ieinteresētu darba devēju pieņemt darbā invalīdu;
- finansu līdzekļu nepietiekamība invalīdiem paredzētu īpaši pielāgotu darba vietu izveidei;
- aroddiagnostikas un arodorientācijas trūkums;
- minimālās darba algas un invaliditātes pensiju apmēru tuvināšanās.

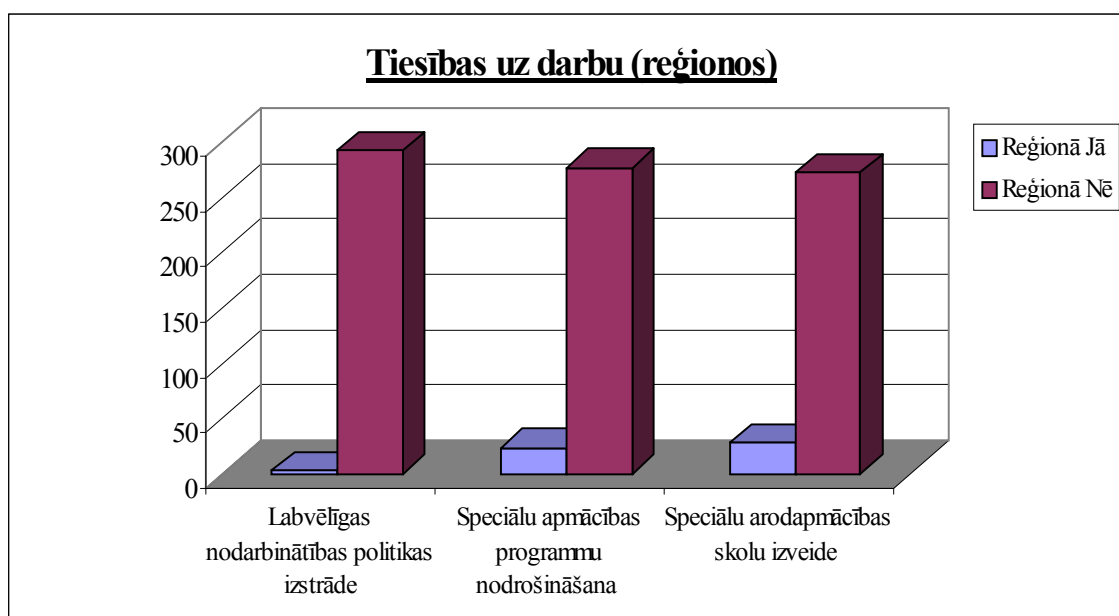
Aptaujas rezultātu apkopojums

Atbildot uz jautājumu par labvēlīgas nodarbinātības politikas izstrādi respondenti gan valsts, gan reģionālajā līmenī uzskata, ka šādas politika vispār netiek izstrādāta vai tā slikti darbojas. Respondenti uzskata, ka nav nodrošinātas speciāli izstrādātas apmācību programmas, kā arī nav izveidotas pietiekami daudz speciālās arodapmācības skolas. Šobrīd personām ar invaliditāti ir izveidoti divi profesionālās rehabilitācijas centri, kuros iespējams apgūt darba tirgū pieprasītas profesijas, taču to izvēle ir neliela un tās ne vienmēr atbilst cilvēka interesēm. Tā kā rehabilitācijas centri ir tikai divi, studenti tajos ir spiesti dzīvot ilgstoši, tālu projām no mājām un ģimenes. Tāpat pietrūkst arī informācijas par šādu profesionālās rehabilitācijas iestāžu esamību un studiju programmām. Reģionālajā līmenī nodarbinātības valsts dienestā tiek organizētas apmācību grupas cilvēkiem ar invaliditāti, taču par šo iespēju cilvēki ne vienmēr tiek pietiekami informēti.

Darba devēji nav ieinteresēti pieņemt darbā cilvēkus ar invaliditāti vairāku apsvērumu dēļ:

- sabiedrībā valda stereotipi, ka invalīds nav spējīgs kvalitatīvi veikt savus pienākumus;
- darba devējam netiek piedāvātas gandrīz nekādas nodokļu atlaides, kas

veicinātu cilvēku ar invaliditāti nodarbināšanu;

- darba devējam ir jāiegulda papildus līdzekļi, lai nodrošinātu darba vietas pielāgošanu.

Pozitīvie un negatīvie piemēri

Respondents Nr 1.

Dzimums: Vīrietis

Vecums: 32

Invaliditāte: neredzīgs

Dzīvoju Latvijas mazpilsētā. Pirms 10 gadiem traumas rezultātā zaudēju redzi un arī darbu. Pirms traumas strādāju par automehāniķi vietējā garāžā. Rehabilitācijas

procesā apguvu spēju orientēties telpā, kā arī dažādas sociālas iemaņas, kas saistītas ar iegūto invaliditāti. Rehabilitācijas centrs atradās Rīgā, tāpēc saistība ar manu reālo dzīvi bija neliela. Iemācījos arī grozus pīt. Diemžēl nodarbinātības dienesta uzskaitē mani neņem, jo uzskaitē tiek ņemti 3. grupas invalīdi. Grozu pīšana nav mans sirdsdarbs, tāpēc naudu ar to nopelnīt nevaru. Citas pārkvalifikācijas iespējas man rajonā nav. Un neviens manā pagastā darbu nevar piedāvāt. Viesiem vajag jaunus, stiprus un veselus, kas var strādāt laiku darbos.

Respondents Nr 2.

Dzimums: sieviete

Vecums: 53

Invaliditāte: ratiņos

Dzīvoju 20 km no Rīgas. Jau 15 gadus esmu invalīde. Pēc izglītības esmu grāmatvede. Kādreiz strādāju lielā rūpnīcā. Rūpnīca tika slēgta, tādejādi zaudēju darbu. Profesija ir pieprasīta, taču likumdošanā ir tik daudz izmaiņu, ka man nav iespēju izsekot tām un tādejādi vienmēr būt formā. Pašlaik pieskatu mājās mazbērņus. Un ģimenē esam izrēķinājuši, ka izdevīgāk ir nestrādāt un saņemt pensiju. Kaut arī pensija ir 48,63 Ls, ceļš līdz iespējamajai darba vietai, darba vietas pielāgošana un citi izdevumi ir lielāki nekā iespējamā alga. Un vispār lai dabūtu darbu man ir tik daudz vēl jāmacās.

Respondents Nr 3.

Dzimums: Vīrietis

Vecums: 22

Invaliditāte: labās kājas amputācija

Auto avārijā pirms 3 gadiem zaudēju kāju. Pēc traumas iestājos RRC. Ieguvu uzņēmējdarbības menedžera specialitāti. Praksi izgāju firmā “XXX” pēc tam man arī tur piedāvāja darbu, kur arī strādāju.

Projekti šajā jomā

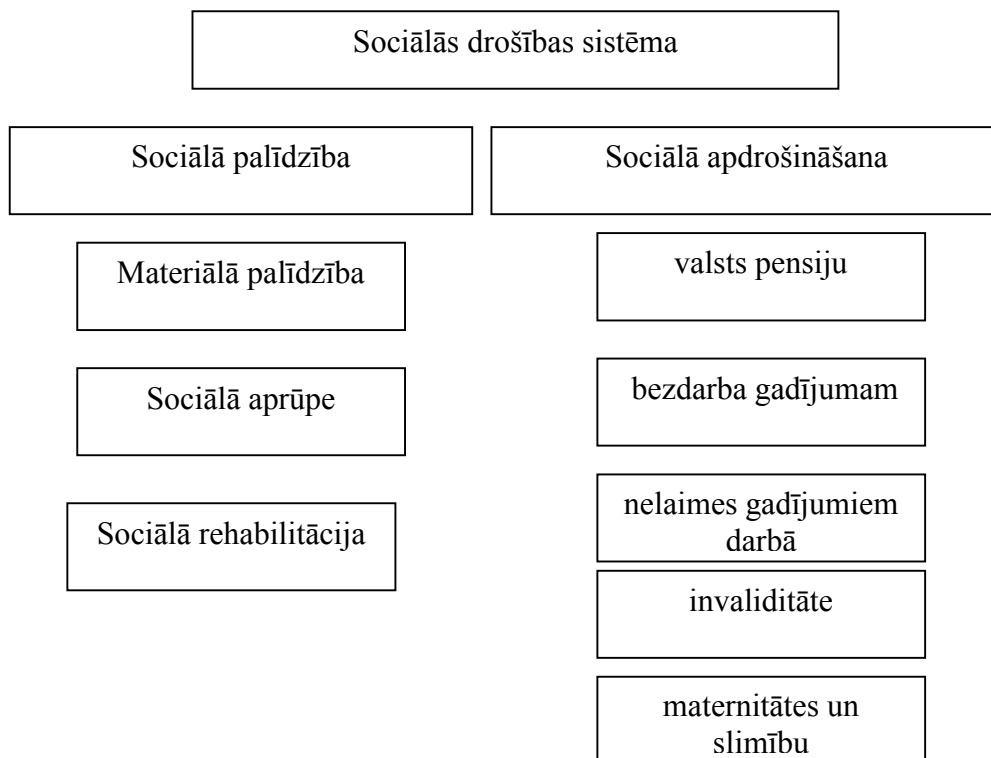
1. NVO “Invalīdu uzņēmējdarbības fonds” veica Eiropas valstu likumdošanas analīzi par invalīdu nodarbinātību. Tika salīdzināti dati par valsts pārvaldes lomu darba nodrošināšanā invalīdiem.
2. Dienas aprūpes centrs “SAULE” – PHARE programmas ietvaros veica projektu par atbalstītajām darba vietām cilvēkiem ar garīgās attīstības traucējumiem.
3. BPO “Cerība” izveidoja specializētās darba vietas cilvēkiem ar invaliditāti.

Tiesības uz sociālo drošību

Likumdošanas analīze

1. 07.09.95. likums "Par sociālo drošību";
2. 26.10.95. likums "Par sociālo palīdzību";
3. 02.11.95. likums "Par sociālo nodokli";
4. 05.11.95. likums "Par obligāto sociālo apdrošināšanu bezdarba gadījumā";
5. 02.11.95. likums "Par obligāto sociālo apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām";
6. 06.11.95. likums "Par maternitātes un slimības pabalstiem";
7. 02.11.95. likums "Par valsts pensijām".

Šie augstāk minētie ir "jumta" likumi un tie nosaka visu sociālo pakalpojumu spektru, kādus Latvijas iedzīvotājiem ir tiesības saņemt, kā arī pienākumus, kas ir jāpilda, nosacījumus kādiem jāiestājas, lai varētu saņemt atbilstošo pakalpojumu. Bez šiem 7 likumiem ir arī daudzi jau specifiski likumi, kuri regulē jau konkrētu iedzīvotāju grupu tiesisko statusu, kā piemēram, likums "Par invalīdu medicīnisko un sociālo aizsardzību" u.c.

Sociālā apdrošināšana.

Sociālā apdrošināšana ir sociālās drošības sistēmas daļa un to regulē likums "Par valsts sociālo apdrošināšanu". Likums nosaka, ka sociālā apdrošināšana ir pasākumu kopums, ko organizē valsts, lai apdrošinātu personas vai tās apgādībā esošo personu risku zaudēt ienākumus sakarā ar apdrošinātās personas slimību, invaliditāti, maternitāti, bezdarbu, vecumu, nelaimes gadījumu darbā vai arodslimību.

Sociālās apdrošināšanas pamatprincips paredz solidaritāti starp sociālās apdrošināšanas iemaksu veicējiem (sociālā nodokļa maksātājiem) un apdrošināšanas pakalpojumu saņēmējiem. Uz sociālās apdrošināšanas pakalpojumiem var pretendēt, ja ir regulāri maksāts sociālais nodoklis.

Latvijā šobrīd iedzīvotājiem ir pieejams tikai viens apdrošināšanas līmenis, kad pensijas un citi sociālās apdrošināšanas maksājumi tiek izmaksāti no strādājošo veiktajām iemaksām, turklāt maksājumu lielums atkarīgs no valsts ekonomiskā stāvokļa.

Obligāto iemaksu sadalījums pa apdrošināšanas veidiem ir:

- valsts pensiju apdrošināšana;
- sociālai apdrošināšanai bezdarba gadījumam;
- sociālai apdrošināšanai pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām;
- invaliditātes apdrošināšana;
- maternitātes un slimību apdrošināšana.

Iestājoties kādam no sociālās apdrošināšanas gadījumiem, izmaksas ir atkarīgas no tā cik lielā apmērā ir iemaksāts sociālais nodoklis.

Tiesības uz invaliditātes pensiju ir tām apdrošinātajām personām, kuru apdrošināšanas stāžs nav mazāks par trim gadiem. Gadījumos, kad apdrošināšanas stāžs nav pietiekošs, invalīdam, kas pārsniedzis 16 gadu vecumu, tiek piešķirts valsts sociālais nodrošinājuma pabalsts. Uz doto brīdi tas ir noteikts 30 Ls apmērā.

Ģimenēm, kas audzina bērnus, tiek piešķirts ģimenes valsts pabalsts. Ja ģimenes valsts pabalsts piešķirts par bērnu invalīdu, kas nav sasniedzis 16 gadu vecumu, pie pabalsta tiek izmaksāta piemaksa 25 Ls apmērā. Sasniedzot 16 gadu vecumu invalīds no bērnības saņem valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu 35 Ls apmērā.

Sociālā palīdzība.

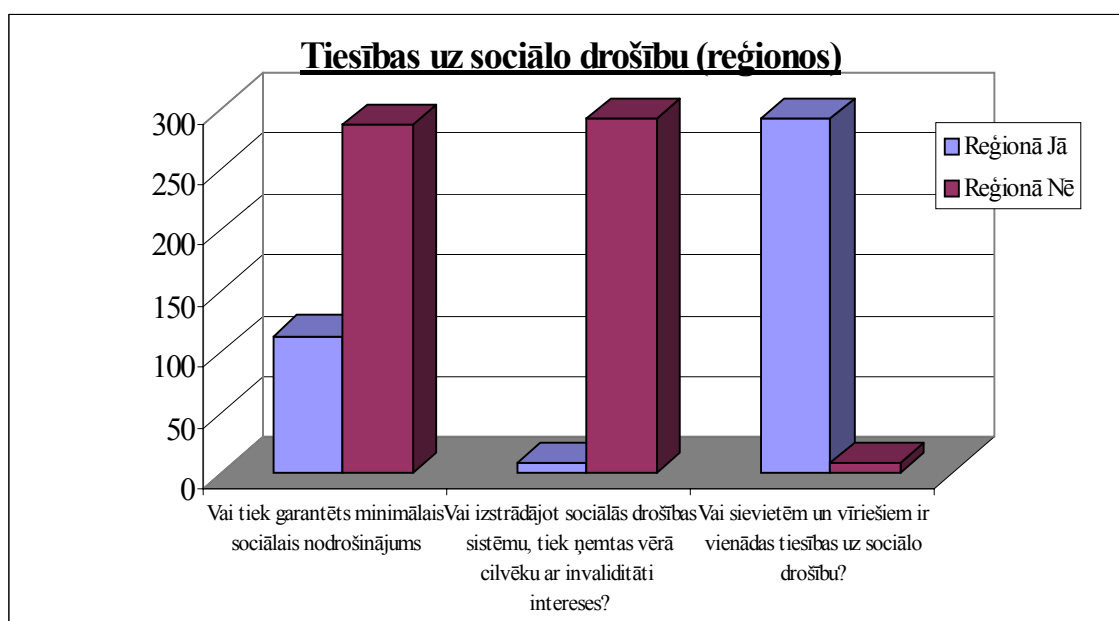
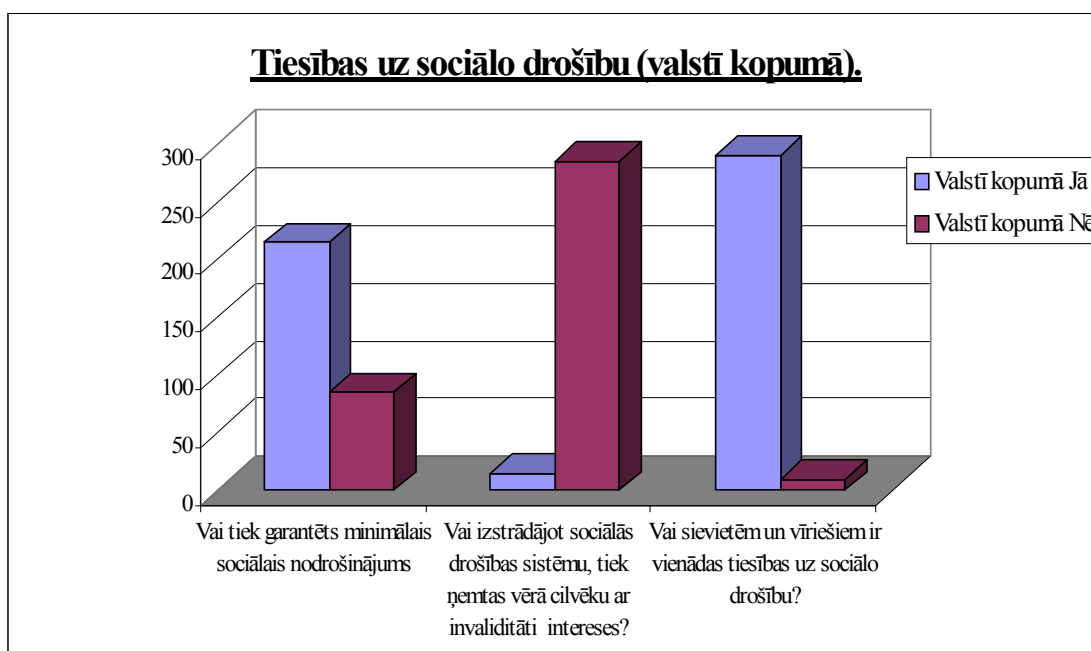
Sociālās palīdzības uzdevums ir izvērtēt katra palīdzības pieprasītāja materiālo un citu resursu iespējas un, ja nepieciešams, uzlabot šīs personas ekonomisko un sociālo stāvokli un garantēt tai ienākumus Ministru kabineta noteiktā minimuma līmenī. Ir noteikti arī trīs sociālās palīdzības galvenās nozares: materiālā palīdzība, sociālā aprūpe un sociālā rehabilitācija.

Sociālās palīdzības pakalpojumus nosaka un regulē likums “Par sociālo palīdzību” un virkne citu normatīvo aktu. Šajā likumā iekļautās garantijas attiecas arī uz cilvēkiem ar invaliditāti. Likumā “Par sociālo palīdzību” ir nodalīta kompetence valsts un pašvaldību starpā, kā arī noteikti sistēmas finansēšanas principi. Sociālās palīdzības pabalstu apmēri nav atkarīgi no iepriekš veiktiem maksājumiem.

Cilvēkiem ar kustību traucējumiem valsts piešķir transporta izdevumu kompensēšanas pabalstu, kas tiek izmaksāts divas reizes gadā - 28 Ls., kā arī nodrošina tiesības bez maksas saņemt invalīdu darbspējas un veselības atjaunošanai nepieciešamo tehnisko palīgierīci (invalīdu rati, dzirdes aparāti, kruķi u.c.). Diemžēl tehnisko palīgīdzekļu klāsts ir ierobežots un ne vienmēr atbilst invalīda īpašām vajadzībām.

I un II grupas invalīdiem valsts nodrošina arī bezmaksas braukšanu visos sabiedriskajos transportos Latvijas teritorijā.

Aptaujas rezultātu apkopojums

Atbilstoši pastāvošajai likumdošanai valstī tiek stingri nodalītas valsts un pašvaldības (reģionālās) funkcijas sociālās drošības sistēmas īstenošanai. Sekojot šim principam Valsts nodrošina invaliditātes pensiju izmaksu, kuras cilvēki ar invaliditāti saņem reizi mēnesī. Lai gan pensija ir salīdzinoši neliela, minimumu tā nodrošina. Tāpēc cilvēki valstī kopumā uzskata, ka ir garantēts minimālais sociālais nodrošinājums. Savukārt reģionālajā līmenī sociālā palīdzība jānodrošina pašvaldībām, kuras ne vienmēr, ierobežoto resursu dēļ, ir spējīgas nodrošināt nepieciešamo sociālo palīdzību cilvēkiem ar invaliditāti. Šī iemesla dēļ reģionālajā līmenī minimālais sociālais nodrošinājums ir atzīts par neapmierinošu.

Neraugoties uz demokratizācijas procesiem valstī, cilvēki vēl aizvien netiek pietiekoši iesaistīti lēmumu pieņemšanas procesos gan valsts, gan reģionālajā līmenī. To pierāda atbildes uz jautājumu par cilvēku ar invaliditāti interešu ievērošanu izstrādājot sociālās drošības sistēmu, kur gandrīz visi respondenti uz šo jautājumu ir atbildējuši negatīvi.

Gandrīz visi respondenti arī atzīst, ka sievietēm un vīriešiem gan valsts, gan reģionālajā līmenī ir vienādas tiesības uz sociālo drošību.

Pozitīvie un negatīvie piemēri

Respondents Nr 4.

Dzimums: Vīrietis

Vecums: 62

Invaliditāte: sirds slimības

Pēc slimības zaudēju darbu, toties ieguvu 2. invaliditātes grupu. Pensija ir 65.89 Ls. Dzīvojam divatā ar sievu trīs istabu dzīvoklī Rīgā un mums nav bērni. Dzīvoklis ir ļoti labs ar CA, tomēr samaksāt par to mums nauda nepietiek, jo īpaši ziemas periodā. Regulāri lūdzam palīdzību SPD, reizēm iedod, reizēm nē. Nav skaidrs kam tie pabalsti pienākas un kam ne. Parāds par dzīvokli jau sakrājis Ls 750. Sola drīz izlikt, ja nemainīšu uz mazāku platību. Nezin ko darīt, jo dzīves vietu mainīt negribu. Esmu nodzīvojis tur visu mūžu.

Respondents Nr 5.

Dzimums: Vīrietis

Vecums: 25

Invaliditāte: invalīds no bērnības (mentālais, intervija ar māti)

Viņš man ir invalīds no bērnības. Saņem valsts pabalstu Ls 35.00. Pati strādāt nevaru, jo kādam taču ar viņu ir jābūt mājās. Varētu jau sūtīt dienas centrā, bet tāds ir tikai Rīgā un man pakaļ 40 km neviens nebrauc. Darba man nav, pagasts reizēm palīdz, un kas tad viņu ņems darbā!? Tā lūk dzīvojam no rokas mutē.

Projekti šajā jomā

1. NVO "APEIRONS" informatīva bukleta izdošana par invalīdu tiesībām sadarbībā ar Sorosa fondu Latvija
2. Sadarbībā ar Labklājības ministriju un Sorosa fondu Latvija informatīvo semināru cikla organizēšana Latvijas reģionos par sociālajām garantijām invalīdiem.
3. Aizkraukles invalīdu biedrības projekts Invalīdu portāla izveidošana

Tiesības uz izglītību

Likumdošanas analīze

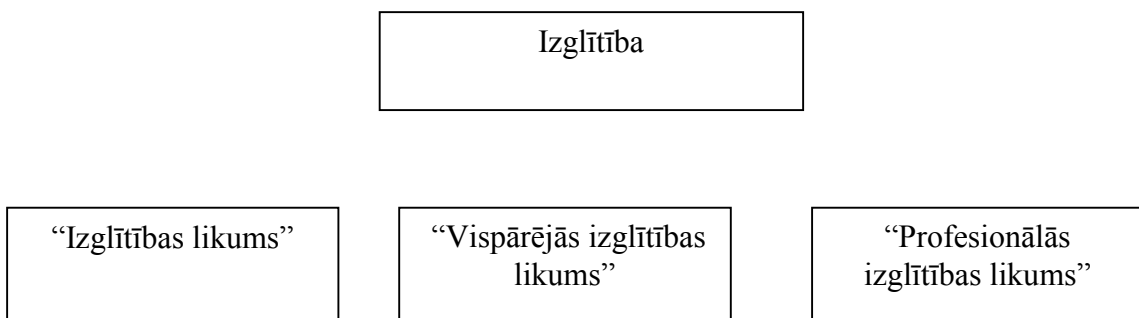
Kā obligāta Latvijā ir noteikta pamatizglītība. Maksu par pirmsskolas izglītības, pamatizglītības un vidējās izglītības ieguvī valsts vai pašvaldību dibinātā izglītības iestādē sedz no valsts vai pašvaldību budžetiem. Privātā izglītības iestāde var noteikt maksu par izglītības ieguvī.

Izglītības sistēmu valstī regulē 3 “jumta” likumi:

29.10.1998. “Izglītības likums”;

10.06.1999. “Vispārējās izglītības likums”;

10.06.1999. “Profesionālās izglītības likums”

Šo likumu mērķis ir reglamentēt izglītības iestāžu iesaistīto personu darbību, nosakot to tiesības un pienākumus kā arī radīt apstākļus radošas, vispusīgi izglītotas personības veidošanai, nodrošinot katram Latvijas iedzīvotājam iespēju attīstīt savu garīgo un fizisko potenciālu, lai veidotos par pastāvīgu un attīstītu personību, demokrātiskas valsts un sabiedrības locekli.

Kā vienu no izglītības mērķgrupām likums izdala personas ar speciālām vajadzībām. Šai mērķgrupai tiek izstrādātas speciālās izglītības programmas, kas rada iespējas un apstākļus izglītojamajiem ar speciālām vajadzībām iegūt savam veselības stāvoklim, spējām un attīstības līmenim atbilstošu izglītību, vienlaikus nodrošinot izglītojamā pedagoģiski psiholoģisko un medicīnisko korekciju, sagatavotību darbam un dzīvei sabiedrībā.

Lai noteiktu kādas ir bērna īpašās vajadzības un kādā mācību iestādē vislabāk būtu turpināt izglītību ir izveidotas Pedagoģiski medicīniskā komisijas, kuras:

- konstatē izglītojamā garīgās un fiziskās attīstības traucējumus un speciālās vajadzības;
- nosaka izglītojamam atbilstošu speciālās izglītības programmas veidu;
- norīko vai iesaka piemērotu speciālās izglītības iestādi, kurā apgūstama attiecīgā speciālās izglītības programma.

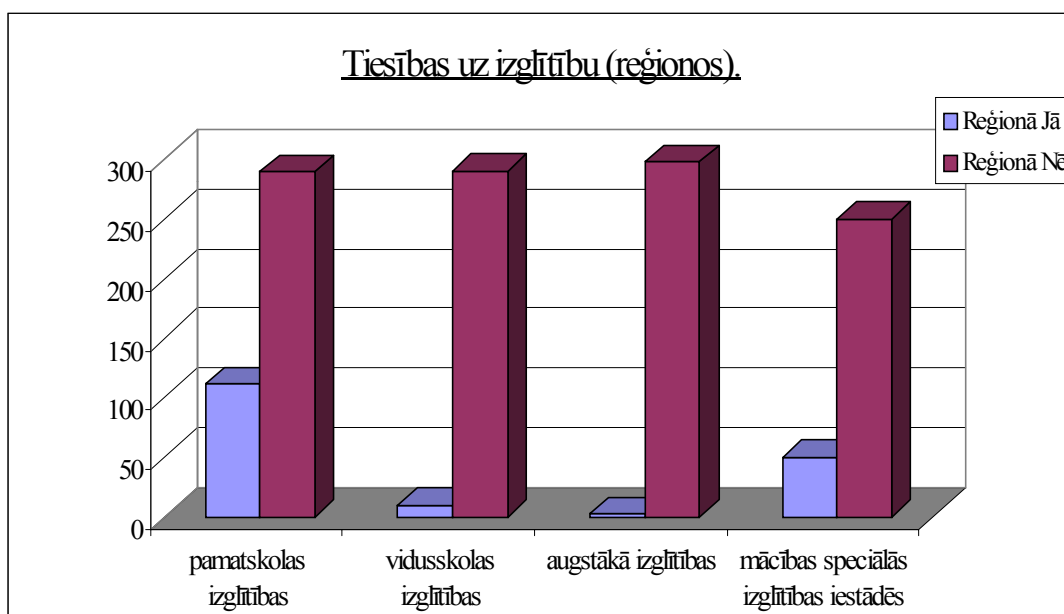
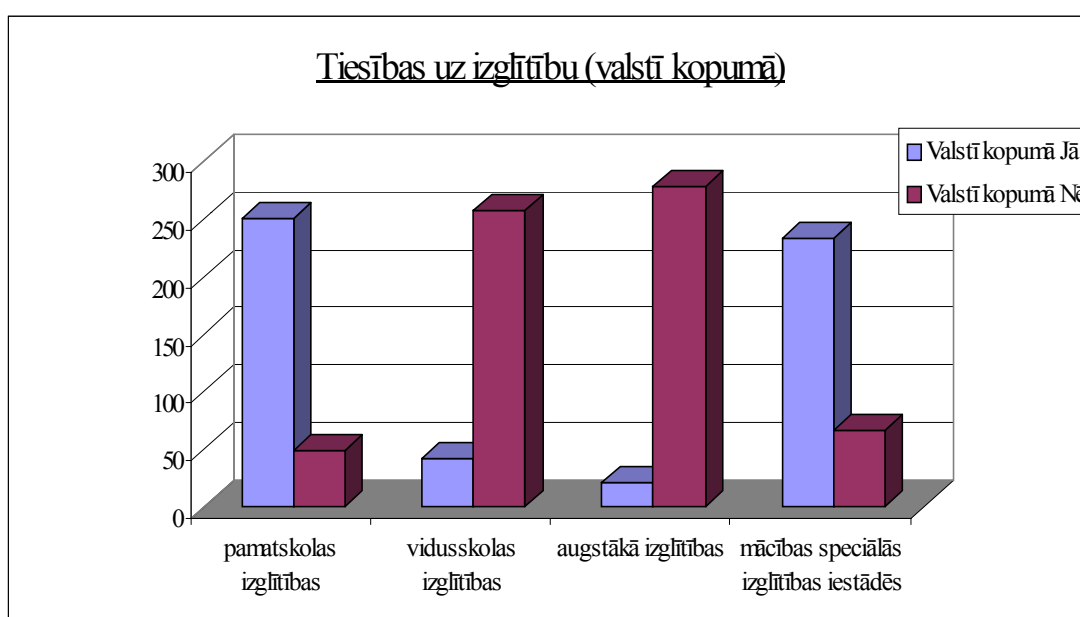
Personas ar speciālām vajadzībām speciālās izglītības programmas var apgūt speciālās izglītības iestādēs vai klasēs, kuras ne vienmēr atrodas dzīves vietas tuvumā. Likums arī paredz bērnu ar speciālajām vajadzībām integrēšanu vispārējās izglītības iestādēs, kurās ir atbilstošs nodrošinājums.

Ņemot vērā iepriekš minēto, no vienas puses, likumdošana ir gan nodrošinājusi invalīdiem tiesības uz izglītību, gan arī paredzējusi invalīdu integrāciju vispārizglītojošās skolās, bet, no otras puses, finanšu resursu un speciālo pedagogu trūkuma dēļ, reāli invalīds izglītību var saņemt gandrīz tikai specializētajās mācību iestādēs.

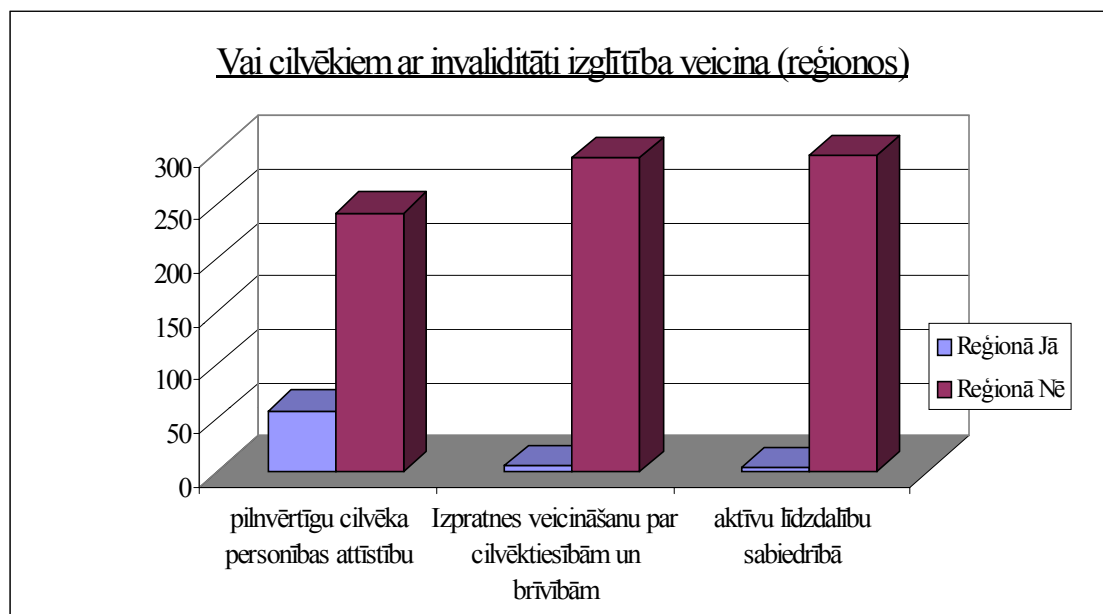
Būtiskas ir divas lietas bērnu invalīdu izglītībā - izglītības kvalitāte un vieta. Piemēram, nedzirdīgu bērnu apmācībai netiek nodrošināta nepieciešamā literatūra zīmju valodā, kā arī nav nodrošināta apmācība dzīvesvietas tuvumā. Tā rezultātā bērniem tiek liegtas tiesības attīstīties savā ģimenē.

Latvijā ir izveidotas arī divas profesionālās rehabilitācijas iestādes cilvēkiem ar invaliditāti, kurās var iegūt tādas profesijas kā kurpnieks, mājsaimniece u.tml. vai arī grāmatvedis, sociālās apdrošināšanas darbinieks, komercdarbinieks.

Aptaujas rezultātu apkopojums

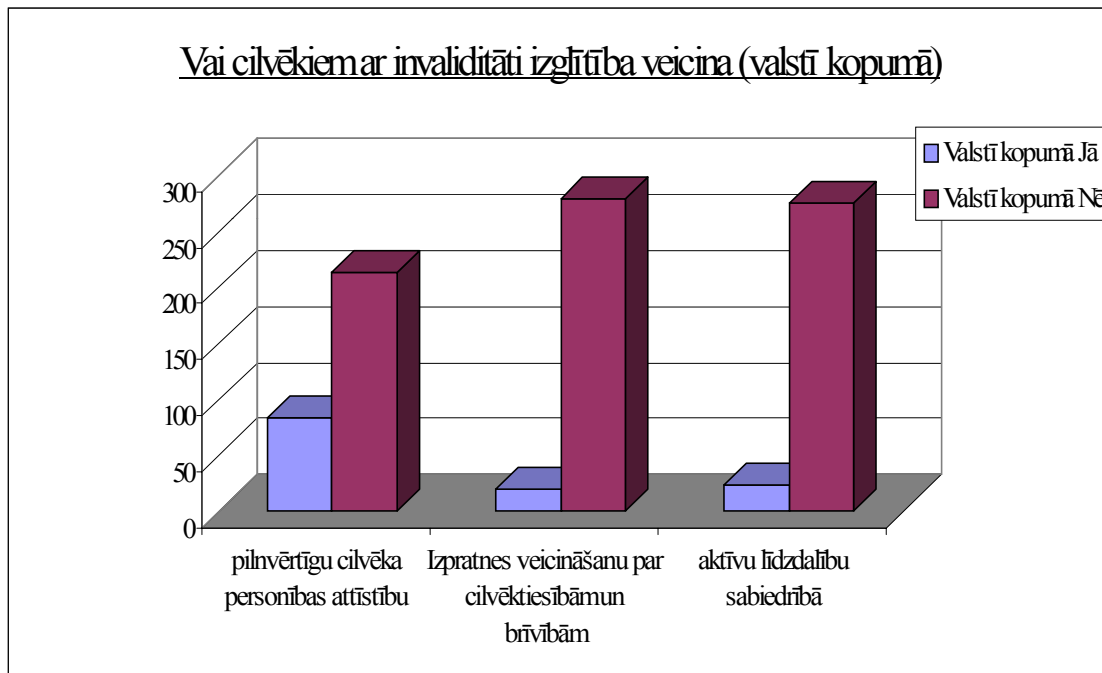
Latvijā bērniem ar invaliditāti ir iespēja iegūt pamatizglītību specializētās mācību iestādēs vai mācoties mājās. Valsts pienākums ir nodrošināt likumdošanas bāzi, savukārt pašvaldības pienākums ir šo izglītību finansēt, kontrolēt, lai tā būtu pieejama visiem pašvaldības teritorijā dzīvojošiem bērniem, neraugoties uz viņu veselības stāvokli. Aizpildot aptaujas anketas cilvēki ar jēdzienu “valsts” galvenokārt ir sapratuši iespēju iegūt izglītību vispār. Tāpēc arī lielākā respondentu daļa uzskata, ka ir nodrošinātas tiesības iegūt pamatizglītību valsts līmenī. Savukārt, reģionālajā līmenī

situācija ir pilnīgi pretēja, jo praktiski skolotāji nav gatavi braukt uz mājām pie skolēniem, kuri dzīvo tālu no rajonu centriem. Vecāki nevēlas sūtīt savus bērnus uz speciālajām skolām, tādējādi uz ilgu laiku izolējot viņus no ģimenes.

Situācija ar vidējās izglītības iegūšanas iespējām ir līdzīga gan valstī, gan reģionā, kur lielākā respondentu daļa to novērtē negatīvi. Ja pilsētās vēl ir iespējams apmeklēt speciālās klases vispārīgajās skolās, tad lauku rajonos šī iespēja ir praktiski liegta, jo vidusskolas izglītība netiek uzskatīta par obligātu. Tāpēc bērniem ar invaliditāti netiek nodrošinātas nekādas iespējas ne apmeklēt skolu, ne arī iegūt vidējo izglītību mājās. Iespēju iegūt augstāko izglītību vienādi negatīvi tiek vērtēta kā valsts, tā reģionālajā līmenī. Lielas problēmas rada vidējās izglītības trūkums, kā arī tas, ka augstākās mācību iestādes galvenokārt atrodas lielajās pilsētās vai rajonu centros, tādējādi nav sasniedzamas cilvēkiem ar invaliditāti. Jāpiezīmē, ka liela nozīme ir arī sabiedrībā valdošajiem stereotipiem un aizspriedumiem, ka cilvēki ar invaliditāti nav spējīgi iegūt augstāko izglītību.

Valstī ir salīdzinoši daudz speciālo mācību iestāžu dažādu līmeņu izglītības iegūšanai. Ar to būtu skaidrojams visumā pozitīvās atbildes par speciālajām mācību iestādēm valstī kopumā. Tomēr gadījumā, kad respondentam nav bijis pietiekoši daudz informācijas par tuvākajām specializētajām mācību iestādēm, ir vērojamas pārsvarā negatīvas atbildes.

Mulsinoši vienprātīgs ir respondentu viedoklis par izglītības ietekmi uz pilnvērtīgu cilvēka personības attīstību, izpratnes veicināšanu par cilvēktiesībām un brīvībām, kā arī uz aktīvu līdzdalību sabiedrībā gan valsts, gan reģionālajā līmenī. Tas skaidrojams ar krīzi izglītības sistēmā kopumā. Šobrīd mācību programmas, galvenokārt, orientētas uz faktoloģiskā materiāla apguvi, kas neveicina radošas personības veidošanos un pilnīgi nav orientēta uz aktīvu bērna iekļaušanu pilsoniskā sabiedrībā.

Pozitīvie un negatīvie piemēri

Respondents Nr 6.

Dzimums: sieviete
Vecums: 18
Invaliditāte: ratiņos

Esmu beigusi astoņas klases un gribētu mācīties kaut kur. Bet nekur jau netiek iekšā. Rīgā it kā esot speciāla skola kur invalīdi tiek iekšā, bet pie mums Balvos par to ne domāt. Var braukt uz speciālu rehabilitācijas skolu, bet tur pieņem tikai ar vidusskolas izglītību. Arī mājskolotāji pie manis nenāk, vidējā izglītība neesot obligāta.

Respondents Nr 7.

Dzimums: sieviete
Vecums: 19
Invaliditāte: nedzirdīga

Tikko pabeidzu vidusskolu cilvēkiem ar dzirdes traucējumiem. Šī vsk. darbojas vakara režīmā, kur ir dažas speciālas klases mums. Bet nevaru izvēlēties kur mācīties tālāk. Ir iespēja braukt uz RRC, bet tur māca tikai grāmatvežus vai kaut ko līdzīgu. Nākotnē gribētu strādāt ar bērniem, taču laikam jau tādas iespējas Latvijā nav. Vecāki saka, ka galvenais ir atrast darbu un pelnīt naudu, kur - tas jau nav svarīgi.

Respondents Nr 8.

Dzimums: vīrietis

Vecums: 31

Invaliditāte: kauli un saistaudi

Mana invaliditāte ir redzam uzreiz. Pagājušajā gadā iestājos Juristos, LU. Ir grūti būt visās lekcijās, jo reizēm tās notiek 5 stāvā, man ir problēmas ar uzkāpšanu. Esmu pabeidzis jau vienu kursu. Draugu nav daudz, kas tad grib vienmēr kroplītim palīdzēt. Pasniedzēji saka, lai ejot uz bibliotēku un mācoties, būšot labāk. Bet vēl labāk lai mācos neklātienē, nevis dienas nodaļā. Daži kursa biedri par mani smejas, juristam taču jābūt izskatīgam, nevis tādām kā es. Nezinu vai vispār gribu mācīties tālāk.

Projekti šajā jomā

1. Informatīvu semināru veidošana Latvijas skolās par cilvēkiem ar invaliditāti – NVO “APEIRONS”
2. Sociālā darba un sociālās pedagoģijas augstskola “ATTĪSTĪBA” – studentu invalīdu uzņemšana mācībās

Tiesības saņemt fizisko un garīgo veselības aprūpi. Likumdošanas analīze

Satversmes 111. pants nosaka, ka valsts aizsargā cilvēku veselību un garantē ikvienam medicīniskās palīdzības minimumu.

Pārejot uz primārās veselības aprūpes apmaksas principu, ir noteikta kārtība kā tiek veikta veselības aprūpes pakalpojumu minimumā un veselības aprūpes valsts programmā ietilpstošā pakalpojumu saņemšana, ko apmaksā no valsts obligātās veselības apdrošināšanas līdzekļiem.

Ārstniecības likums paredz, ka pacientam, viņa tuvākajiem radniekiem vai likumīgajiem pārstāvjiem ir tiesības brīvi izvēlēties sev piemērotu Latvijā esošu ārstniecības iestādi vai ārstniecības personu slimību un traumu diagnostikai, ārstēšanai un pacienta rehabilitācijai.

Pacientam veselības aprūpes pakalpojumus sniedz viņa izvēlētais ģimenes ārsts. Veselības aprūpes pakalpojumu, kas nav primārās aprūpes ārsta kompetencē, saņemšanai pacientam nepieciešams ģimenes ārsta nosūtījums pie attiecīgā speciālista. Speciālista apmeklējums bez primārās aprūpes ārsta nosūtījuma, netiek apmaksāts veselības aprūpes pakalpojumu minimuma ietvaros.

Tātad valsts aizsargā cilvēka veselību garantējot veselības aprūpes pakalpojumu minimuma apmaksu.

Taču šajā gadījumā ir jāatzīst, ka mūsu valstī problēmas rada kvalificētu speciālistu trūkums lauku apvidos, kas krasi samazina arī ģimenes ārsta izvēles iespēju. Ļoti bieži ārsta norīkojums pie speciālista ir ar nokavēšanos, kas sarežģī turpmāko ārstniecības procesu.

Attiecībā uz invalīdiem, veselības aprūpē, likumdošana paredz:

1. papildus atvieglojumus zāļu iegādē
2. ārstniecību sanatorijā.

04.11.1998. LR MK noteikumi "Ambulatorajai ārstniecībai paredzēto zāļu, medicīnisko ierīču un preču iegādes izdevumu kompensācijas kārtība" paredz pasākumu kopumu, kas pacientam nodrošina iespēju iegādāties zāles, medicīniskās ierīces un preces, kuru iegādes izdevumus saskaņā ar slimības vai īpašā stāvokļa diagnozi, kompensācijas bāzes cenu sedz slimokase no valsts obligātās veselības apdrošināšanas līdzekļiem. Zāļu iegādes izdevumi, ņemot vērā slimības raksturu un smaguma pakāpi, tiek kompensēti konkrētam pacientam. Ir noteiktas šādas kompensācijas kategorijas:

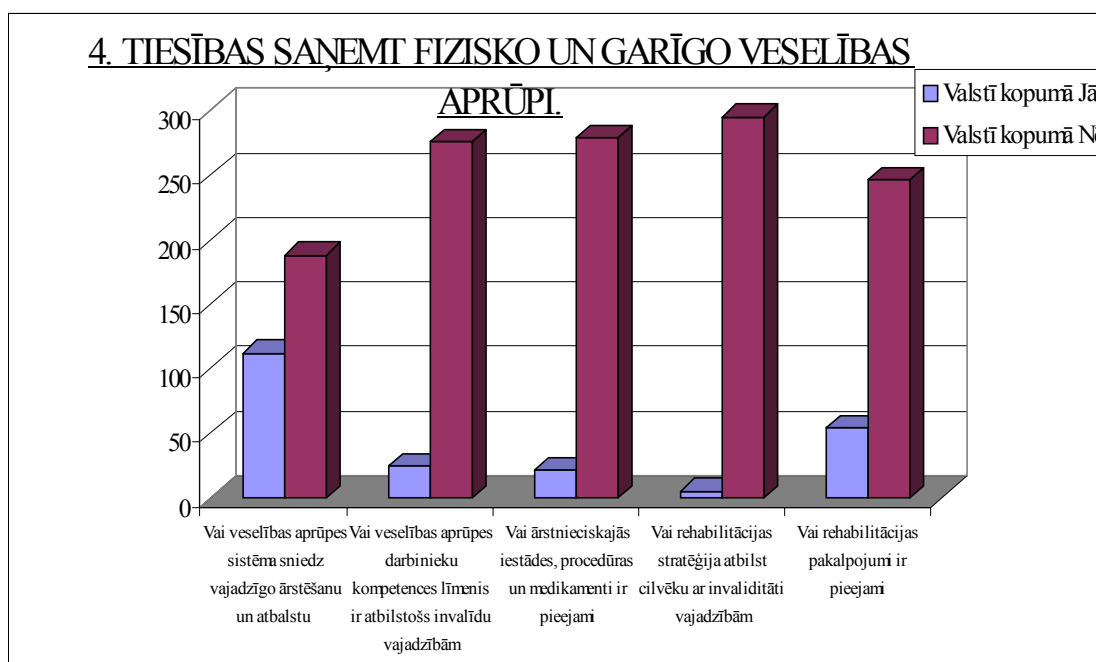
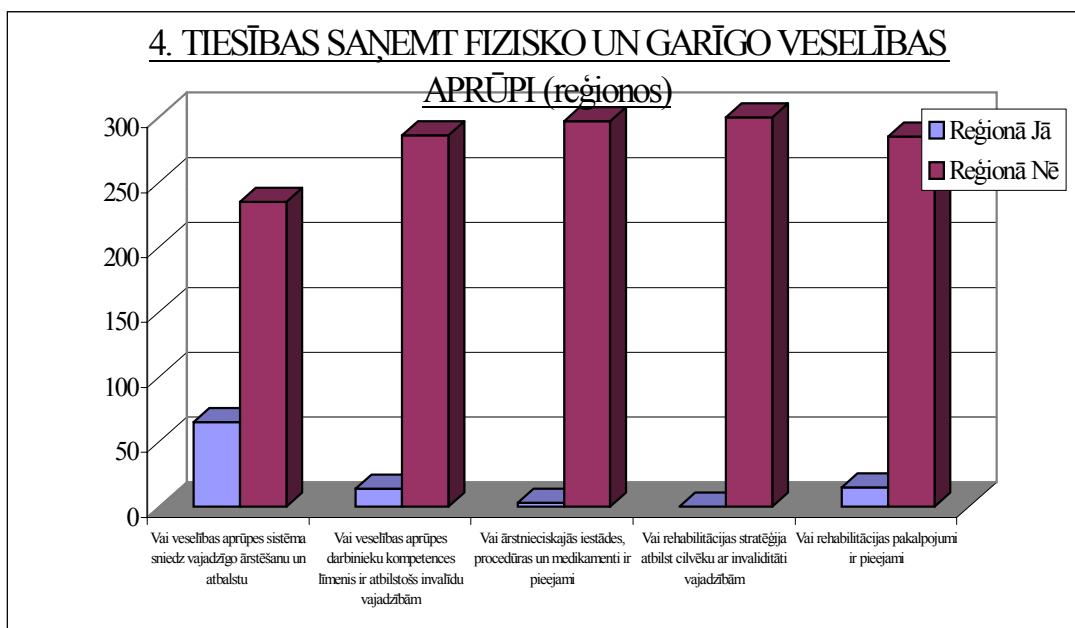
I kategorija - kompensācija 100 % apmērā, lai nodrošinātu un uzturētu pacienta dzīvības funkcijas;

II kategorija - kompensācija 75 % apmērā, lai uzturētu pacienta veselības stāvokli;

III kategorija - kompensācija 50 % apmērā, lai uzlabotu pacienta veselības stāvokli.

Sanatorijas veic medicīniskās rehabilitācijas pasākumus, kuras finansēšana notiek no Valsts speciālā veselības aprūpes budžeta programmas. Nosūtījumu uz sanatoriju izraksta ārstējošais ārsts. Arī te ir jāatzīmē, ka piešķirtais finansējums ir ļoti ierobežots un tāpēc rehabilitācijas pakalpojumus invalīds saņem ne pēc vajadzības, bet rindas kārtībā.

Aptaujas rezultātu apkopojums

Aplūkojot jautājumu pa tiesībām saņemt fiziskās un garīgās veselības aprūpes pakalpojumus gan valsts, gan pašvaldības līmenī visi respondenti ir noskaņoti izteikti negatīvi. Novērtējot vai veselības aprūpes sistēma sniedz vajadzīgo ārstēšanu un atbalstu gan valsts, gan reģionālajā līmenī atbildes ir pārsvarā negatīvas, tomēr pozitīvo atbilžu gadījumos visbiežāk tika minēta iespēja saņemt neatliekamo medicīnisko palīdzību, kas tiek finansēta no valsts budžeta līdzekļiem.

Runājot par veselības aprūpes darbinieku kompetenci respondenti pārsvarā atzīst, ka viņi neizprot dažādu invaliditātes veidu specifiskās problēmas un tātad arī nav gatavi sniegt nepieciešamo palīdzību.

Negatīvas atbildes ir arī par ārstniecības iestāžu, procedūru un medikamentu pieejamību. Visbiežāk minētie šķēršļi ir telpu fiziskā nepieejamība, kā arī salīdzinoši augstās pakalpojumu un medikamentu cenas, kas nav samērojamas ar invaliditātes pensijas apmēru.

Aplūkojot rehabilitācijas stratēģiju un rehabilitācijas pieejamību respondenti noskaņoti negatīvi, jo valstī ir ļoti maz rehabilitācijas iestāžu, kas par valsts budžeta līdzekļiem sniedz rehabilitācijas pakalpojumus personām ar invaliditāti. Tā rezultātā veidojas rindas un cilvēki ir spiesti gaidīt gadiem ilgi, lai saņemtu šo pakalpojumu. Dažām diagnozēm rehabilitācija par valsts budžeta līdzekļiem nav paredzēta vispār.

Pozitīvie un negatīvie piemēri

Respondents Nr 9.

Dzimums: sieviete
Vecums: 24
Invaliditāte: ratiņos

Kad piedzimu biju normāls bērns. Divu gadu vecumā vēl slikti staigāju un ārsti ielika mani ģipsī uz sešiem mēnešiem. Taču vēlāk izrādījās, ka tas ir pilnīgi nepareizi. Bet bija jau par vēlu. vecāki jau rūpējās par mani un veda uz dažādām procedūrām Latvijā un plašajā PSRS, tomēr nekādu rezultātu vairs nebija. Vai tad kādam ir par to jāatbild?

Respondents Nr 9.

Dzimums: vīrietis
Vecums: 40
Invaliditāte: ratiņos

Man ir laužts mugurkauls. Braukāju ratiņos, darbojos invalīdu organizācijā. Man patīk būt aktīvam un visur piedalīties. Tā gandrīz katru dienu kaut kur braucu. Man ir tā pati problēma, kas daudziem ratiņniekiem,- izgulējumi. Lai tos neielaiestu un koptu, man vajadzīgi apsēji un zāles. Tas maksā pārāk dārgi salīdzinājumā ar manu pensiju, tā kā nevaru to atļauties. Bezmaksas zāles pienākas tikai atbilstoši diagnozei, taču man noteiktā diagnoze ir mugurkaula lūzums,- tās zāles, kas man vajadzīgas izgulējumiem, man nepienākas. Tāpēc, izgulējumus nevaru pienācīgi apkopt, kas liedz man aktīvi darboties. Dažkārt izgulējumu dēļ vairākas nedēļas esmu spiests pavadīt slimnīcā.

Respondents Nr 10.

Dzimums: vīrietis
Vecums: 58
Invaliditāte: psihiska saslimšana

Pēc darba zaudējuma mans vīrs kļuva savāds. Bieži dzēra, nekontaktējās ar draugiem un radniekiem saskarsmē ar ģimenes locekļiem kļuva agresīvs. Reiz, atgriežoties no darba, atradu viņu uz grīdas, viņš gulēja kā miris. Es nobijos. Izsaucu neatliekamo palīdzību. Izrādījās viņš ir mēģinājis izdarīt pašnāvību. Vēlāk viņu ievietoja psihiatriskajā slimnīcā. Tad sekoja zāles, zāles... Tad sākās tās epilepsijas lēkmes. Un atkal alkohols, zāles, agresijas lēkmes, slimnīca... Mēs dzīvojam kopā ar dēla ģimeni,

kurā aug divi puikas. Tas vairs nav izturams. Nopietni domājam par viņa ievietošanu psihiatriskajā pansionātā, jo kļūst arvien sliktāk, man nav vairs spēka.

Projekti šajā jomā

1. NVO “INTEGERA” projekts ar Zviedrijas organizāciju Baltikum Hjelpen par invalīdu palīgīdzekļu nodrošināšanu un to servisu.

Tiesības uz laulību un ģimenes izveidošanu Likumdošanas analīze

Satversme paredz, ka valsts atzīst un aizsargā ikviena cilvēka pamattiesības un cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma priekšā. Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas.

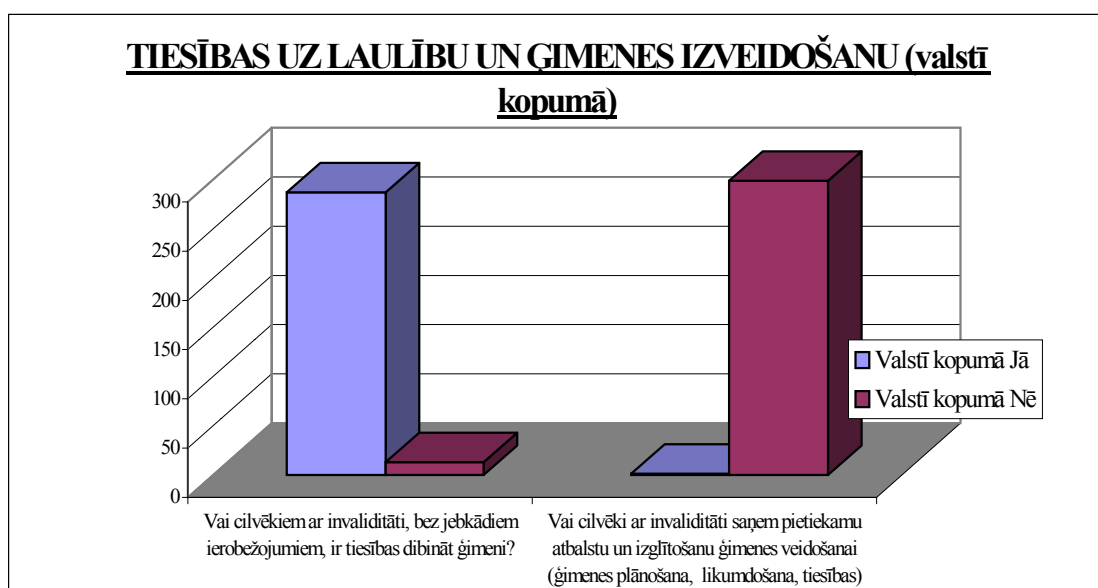
Satversmes 100. Pants nosaka, ka valsts aizsargā un atbalsta laulību, ģimeni, vecāku un bērna tiesības.

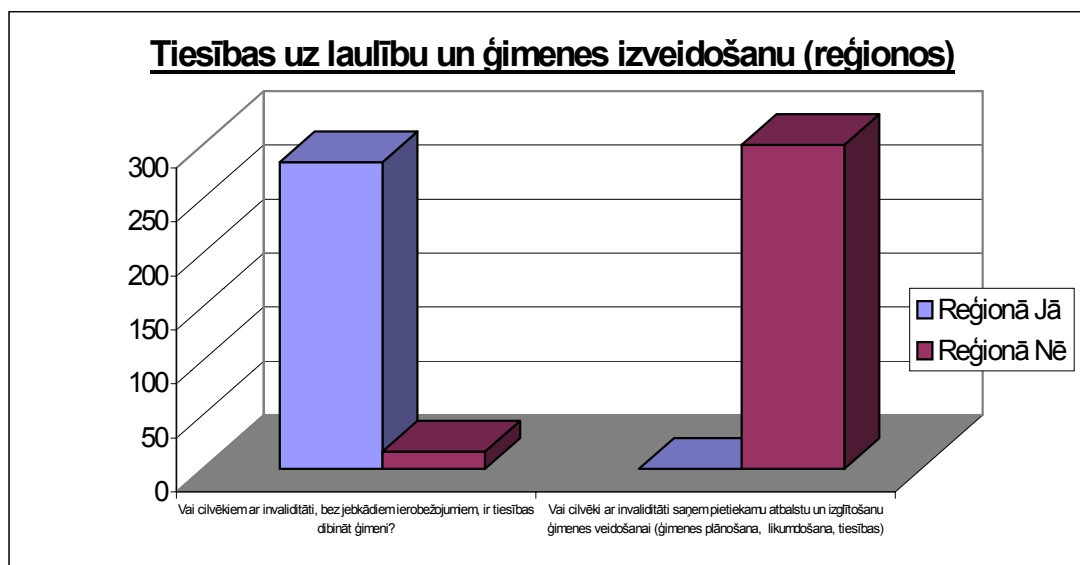
- Civillikumā ir noteikti arī ierobežojumi, kad laulība netiek slēgta. Aizliegta laulība ir:
 - pirms 18 gadu vecuma sasniegšanas, izņemot likumā noteiktus gadījumus, kad tā ir iespējama 16 gadu vecumā;
 - ar personām, kuras tiesa atzinusi par rīcības nespējīgām gara slimības vai plānprātības dēļ;
 - ar radniekiem taisnā līnijā, brāļiem ar māsām un pusbrāļiem ar pusmāsām ;
 - starp viena dzimuma personām;
 - starp adoptētāju un adoptēto;
 - jauna laulība personai, kas jau atrodas laulībā;
 - aizbildnim ar aizbilstamo un aizgādņim ar aizgādņībā esošo.

Citi aizliegumi likumdošanā nepastāv, tāpēc invalīdiem nav nekādu ierobežojumu uz laulības un ģimenes izveidošanu.

Taču ir arī jāatzīmē, ka likumdošanā nav paredzēts arī nekāds atbalsts šādām invalīdu ģimenēm, kas tomēr būtu nepieciešams īpaši tad, ja invalīds audzina mazgadīgu bērnu vai ģimenē abi laulātie ir invalīdi.

Aptaujas rezultātu apkopojums

Situācija gan valstī kopumā, gan arī reģionos ir līdzīga. Lielākā daļa respondentu uzskata, ka dibināt ģimeni Latvijā nav problemātiski arī cilvēkiem ar invaliditāti. Kā lielākās problēmas ģimenes dibināšanai respondenti min sociālpsiholoģiskās barjeras, tiesiskos priekšnosacījumus uzskatot par pietiekamiem. Atklāts jautājums valsts līmenī ir par personu ar smagu garīgu atpalcību ģimeņu dibināšanu. Likumdošana to neaizliedz, taču sabiedrībā risinot šos jautājumus valda dažāda attieksme.

Arī uz jautājumu par informācijas pieejamību un atbalstu attiecībā uz ģimenes dibināšanu, gan valstī, gan arī reģionos respondenti atbildējuši līdzīgi. Kaut arī ierobežojumu dibināt ģimeni nav, pietiekama informācija un atbalsts diemžēl nav pieejams ne valsts ne pašvaldību līmenī.

Poziīvie un negatīvie piemēri

Respondents Nr 11.

Dzimums: sieviete

Vecums: 32

Invaliditāte: BCT, aprūtināta pārvietošanās

Esmu invalīde no bērņības. Man bija lieliski vecāki un savu bērņību atceros ar visgaišākajām jūtām. Arī skolas gadi bija visumā jau tri un interesanti. Esmu pateicīga vecākiem par drosmi mani laist parastajā skolā. Daudzi man līdzīgie mācījās speciālajās internātskolās tālu prom no mājām. Pēc vidusskolas sākās pirmās grūtības. Draugi aizgāja kur kurais, viņiem radās jauni draugi, mūsu attiecības pamazām attālinājās. Biju tuvu izmisumam. Tad nejauši uzzināju par invalīdu sporta klubu. Tur arī iepazinos ar Jāni. Arī viņam ir pārvietošanās problēmas. Nu jau 13 gadus esam kopā. Mums ir divi lieliski dēli. Abi jau skolnieki. Es esmu laimīga. Mēs vēl joprojām sportojam, bet tagad to darām visi kopā. Reizēm ir trūcīgi ar naudu, bet mums ir draugi un mēs esam viens otram.

Respondents Nr 12.

Dzimums: sieviete

Vecums: 26

Invaliditāte: vājredzīga

Man ir 2 gadus vecs dēls. Neesmu precējusies, dēlu audzinu viena. Man daudz palīdz mana mamma. Joprojām izjūtu pastiprinātu uzmanību pret sevi un bērnu, jo pārvietojoties izmantoju balto spieķi. Reizēm tā ir līdzjūtība, reizēm nožēla. Ir grūti pie tā pierast. Jau tad, kad biju stāvoklī vairāki ārsti mani centās pierunāt pārtraukt grūtniecību. Iemesli bija visdažādākie. Es vēl joprojām ceru, ka reiz man būs īsta ģimene.

Respondents Nr 13.

Dzimums: vīrietis

Vecums: 39

Invaliditāte: hemofilija

Esmu tāds kā vientuļnieks. Tā arī nav izdevies nodibināt ģimeni. Man bija attiecības, bija forši. Mēs sapratām viens otru no pusvārda, kopā mācījāmies augstskolā, bija doma par laulībām, taču viss beidzās tai mirklī, kad viņas vecāki uzzināja par manu slimību. Mēs it kā attālinājāmies viens no otra un viss beidzās it kā nebūtu sācies. Neslēpšu, es vēl joprojām neticu attiecībām. Jūtos tām nederīgs. Laikam jau tas nav priekš manis.

Projekti šajā jomā

1. NVO "APEIRONS" – sadarbībā ar NVO "Papardes zieds" izdota grāmata "Invaliditāte un seksualitāte"
2. NVO "Rūpju bērns" – projekts "Ģimenes atbalsta centra" izveidošana.

Tiesības uz no citiem neatkarīgu apvienību dibināšanu un tiesības paust savu viedokli

Likumdošanas analīze

Latvijas likumdošana nosaka, ka ikvienam ir tiesības apvienoties biedrībās, politiskās partijās un citās sabiedriskās organizācijās. Šīs tiesības var ierobežot tikai likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību.

Šīs tiesības regulē 15.12.1992. likums "Par sabiedriskajām organizācijām un to apvienībām", kas paredz, ka vairākas fiziskās vai juridiskās personas uz brīvprātības un mērķu kopības pamata var nodibināt sabiedrisku organizāciju lai savstarpēji koordinētu darbību un sasniegtu statūtos noteiktos mērķus.

Atteikt reģistrēt sabiedrisku organizāciju var tikai likumā paredzētajos gadījumos, ja:

- iesniegtie statūti vai programmas dokumenti liecina, ka apvienības mērķi vai darbība ir pretrunā ar Satversmi, likumiem vai Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem;
- ir pārkāpta likumā noteiktā dibināšanas kārtība;
- pēc reģistrācijas atlikšanas nav novērsti trūkumi vai nepilnības apvienības statūtos, nosaukumā, vai simbolikā.

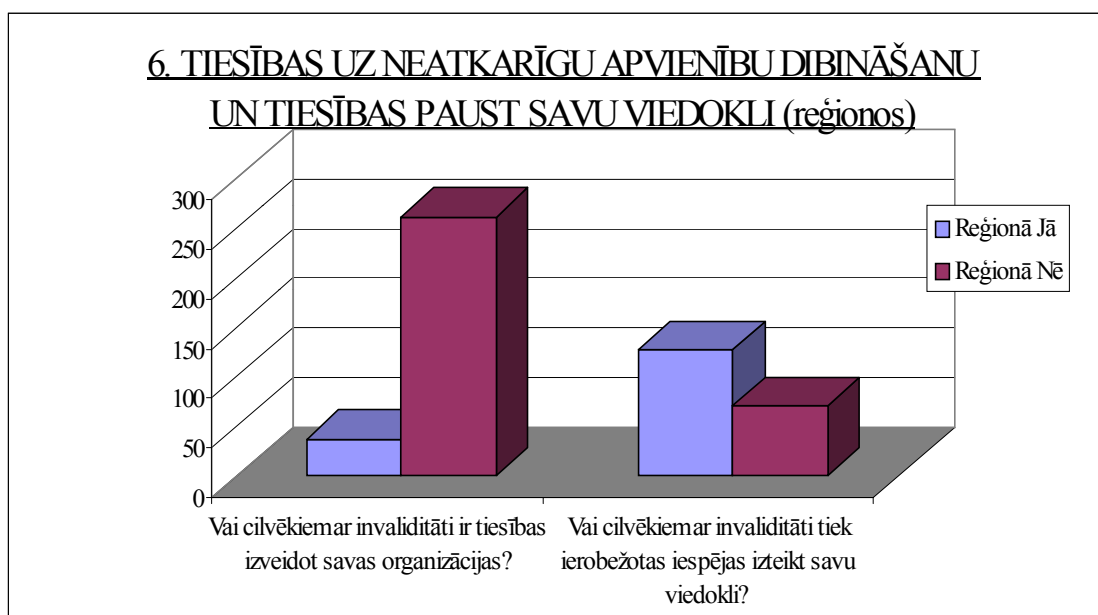
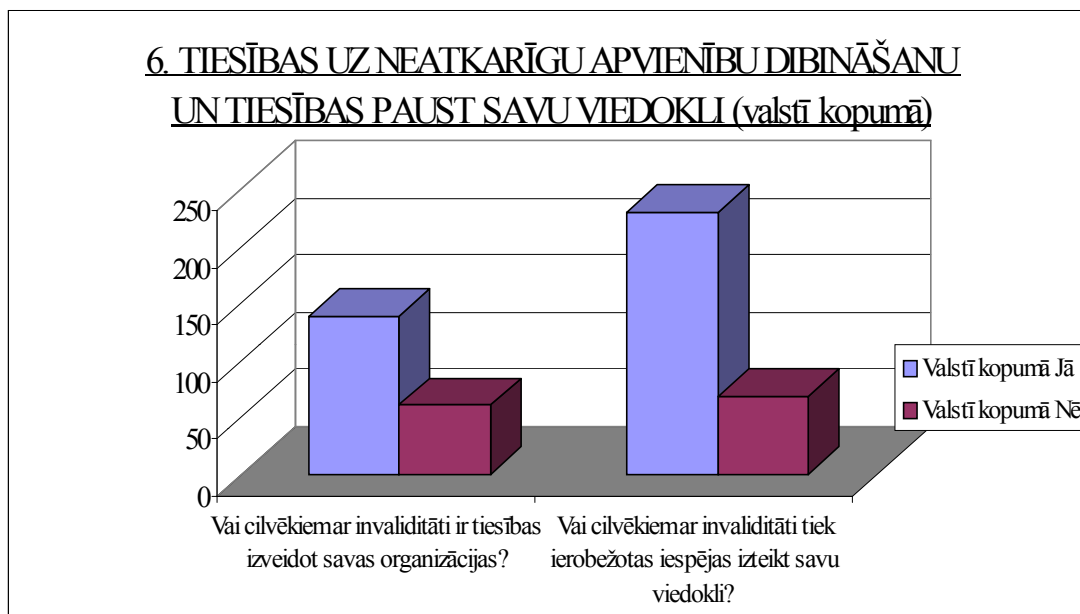
Satversmē ir noteikts, ka ikvienam ir tiesības uz domas, apziņas un reliģiskās pārliecības brīvību, kā arī tiesības uz vārda brīvību, kas ietver sevī tiesības brīvi iegūt, paturēt un izplatīt informāciju, paust savus uzskatus. Valsts aizsargā iepriekš pieteiktu miermīlīgu sapulci un gājieni, kā arī piketu brīvību. Ārī šīs tiesības var ierobežot tikai likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību.

Šīs iepriekšminētās tiesības nodrošina:

- 07.09.1995. Reliģisko organizāciju likums, kas regulē sabiedriskās attiecības, kas veidojas, īstenojot apziņas brīvību.
- 29.10.1998. Informācijas atklātības likums, kura mērķis ir nodrošināt sabiedrībai pieeju informācijai, kas ir valsts pārvaldes iestāžu un pašvaldību iestāžu rīcībā. Par ierobežotas pieejamības informāciju tiek atzīta tikai tāda informācija, kura ir paredzēta ierobežotam personu lokam sakarā ar darba vai dienesta pienākumu veikšanu un kuras izpaušana vai nozaudēšana šīs informācijas rakstura un satura dēļ apgrūtinā vai var apgrūtināt iestādes darbību, nodara vai var nodarīt kaitējumu personu likumiskajām interesēm, kā piemēram, informācija par uzņēmējdarbības noslēpumiem, vai par fiziskās personas privāto dzīvi. Vispārpieejamo informāciju sniedz jebkuram, kas to vēlas saņemt, ievērojot personu vienlīdzību informācijas iegūšanā.
- 16.01.1997. likums "Par sapulcēm, gājieniem un piketiem", kas garantē miermīlīgās pulcēšanās brīvības izpaušmes. Valsts nodrošina tiesības organizēt pulcēšanos, gājienu, piketus ar nolūku tikties ar cilvēkiem un izteikt kādas idejas un viedokļus. Šo tiesību izmantošanu nedrīkst pakļaut nekādiem ierobežojumiem, izņemot tos, kas ir noteikti ar likumu un ir nepieciešami demokrātiskā sabiedrībā, lai aizstāvētu valsts un sabiedrības drošības intereses, nepieļautu nekārtības vai noziegumus, aizsargātu sabiedrības veselību

un tikumību, kā arī citu cilvēku tiesības un brīvības. Valstij ir jānodrošina ne tikai pulcēšanās iespējas, bet arī jāgādā, lai pulcēšanās netiktu traucēta. Sapulcēs, gājienos un piketos tāpat arī pastāv vārda un valodas brīvība.

Aptaujas rezultātu apkopojums

Komentējot respondentu atbildes varam secināt, ka cilvēki ar invaliditāti arvien vairāk saņem informāciju par dažādu apvienību un nevalstisko organizāciju dibināšanu. Tas varētu būt saistīts ar krasu kapacitātes paaugstināšanos trešajā-nevalstiskajā sektorā, kā arī ar NVO atbalsta punktu veidošanos un veikto aktīvo darbību reģionos. Tomēr salīdzinot valsti kopumā ar reģioniem, iespējams secināt, ka pilsoniska līdzdalība ir mazāk izteikta reģionos, kur cilvēkus vairāk nomāc rūpes par izdzīvošanu, nevis par sabiedrībā notiekošajiem procesiem. Tas varētu būt saistīts arī ar to, ka valstī nepastāv speciālas finansēšanas programmas nevalstiskajam sektoram.

Kopumā ir redzams, ka cilvēkiem ar invaliditāti ir iespēja izteikt savu viedokli, taču atklāts paliek jautājums par šī viedokļa respektēšanu valsts un pašvaldību struktūrās. Lai uzlabotu invalīdu ietekmi uz lēmumu pieņemšanas procesu valstī, tika izveidota Invalīdu lietu nacionālā padome, kuru vada Labklājības ministrs. Padome sastāv no lielākajām invalīdu organizācijām, tādējādi pastiprinot cilvēku ar invaliditāti līdzdalību sabiedrībā.

Pozitīvie un negatīvie piemēri

Respondents Nr 14.

Dzimums: vīrietis

Vecums: 63

Invaliditāte: sirds slimnieks

Tiesības jau mums ir. Varam veidot un jāteic, ka to organizāciju ir daudz. Varam paust arī savu viedokli, tikai nevienam jau tas neinteresē. Tu vari piekļiegt visas avīzes, bet palīdzību jau nesaņemsi tāpat. Mūsu organizācijai piemēram trūkst naudas telpu īrei, es labprāt palīdzētu saviem biedriem ar pārtiku, apģērbu, medikamentiem, bet sponsori ir tik neatsaucīgi. Arī valstij nekā neinteresē. Reizēm pārņem sajūta, ka mēs, invalīdi, nevienam neesam vajadzīgi.

Respondents Nr 15.

Dzimums: sieviete

Vecums: 22

Invaliditāte: muskuļu slimība

Mēs visi sapazināties rehabilitācijas centrā. Tur bija lieliska pasniedzēja, kas daudz stāstīja par nevalstiskajām organizācijām. Arī mēs nolēmām tādu izveidot, taču bija tik grūti uzzināt kādi dokumenti nepieciešami, kur tie papīri jāiesniedz. Tas bija tik traki, bet viss beidzās labi. Tagad mums ir sava organizācija. Mēs tiekamies vienreiz nedēļā, dzeram tēju, plāpājam. Vasarā braucām kopīgos pārgājienos. Mums ir forša kompānija.

Projekti šajā jomā

1. Sadarbībā ar Sorosa fondu Latvija un NVO "APEIRONS" tika izveidots Invalīdu NVO reģionālais sadarbības tīkls astoņos Latvijas reģionos
2. Tika izveidota Rīgas Invalīdu NVO Koalīcija - sadarbībā ar Zviedrijas organizāciju SHIA
3. NVO "Aspazija" Phare ietvaros seminārs "Līderprasmju uzlabošana organizācijas darbiniekiem"

Tiesības piedalīties sabiedrisko lietu vadībā un tiesības balsot un tikt ievēlētam kārtējās vēlēšanās

Likumdošanas analīze

Satversmē ir noteikts, ka ikvienam Latvijas pilsonim ir tiesības likumā paredzētajā veidā piedalīties valsts un pašvaldību darbībā, kā arī pildīt valsts dienestu.

13.01.1994. "Pilsētas domes, novada domes un pagasta padomes vēlēšanu likums" nosaka kārtību kādā notiek pašvaldību vēlēšanas.

Tiesības ievēlēt domi (padomi) ir Latvijas Republikas pilsoņiem, kuri vēlēšanu dienā ir sasnieguši 18 gadu vecumu. Šīs tiesības ierobežo likuma 6.pants, kas nosaka, ka tiesību vēlēties nav personām, kuras atzītas par rīcības nespējīgām, kā arī balsošanā nepiedalās:

- 1) personas, kuras izcieš sodu brīvības atņemšanas vietās;
- 2) aizdomās turētās, apsūdzētās vai tiesājamās personas, ja pret tām kā drošības līdzeklis ir piemērots apcietinājums.

Domē (padomē) var ievēlēt Latvijas pilsoni, kurš vēlēšanu dienā ir sasniedzis 21 gada vecumu, ja viņš attiecīgās pašvaldības administratīvajā teritorijā ir pastāvīgi pierakstīts pēdējos 12 mēnešus vai ja viņš attiecīgā teritorijā ir nostrādājis pēdējos sešus mēnešus, vai ja viņam šajā teritorijā ir reģistrēts nekustamais īpašums.

Domes (padomes) vēlēšanām nevar pieteikt par kandidātiem un domē (padomē) nevar ievēlēt personas:

- 1) kuras izcieš sodu brīvības atņemšanas vietās;
- 2) kuras atzītas par rīcības nespējīgām;
- 3) kuras bijušas sodītas par smagu noziegumu un kurām sodāmība nav dzēsta vai noņemta, izņemot rehabilitētos;
- 4) kuras Krimināllikumā paredzētā nodarījuma izdarīšanas laikā atradušās nepieskaitāmības stāvoklī, ierobežotas pieskaitāmības stāvoklī vai arī pēc noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas saslimušas ar psihisku slimību, kas tām atņēmusi iespēju saprast savu rīcību vai to vadīt, un kurām sakarā ar to piemērots medicīniska rakstura piespiedu līdzeklis vai arī lieta izbeigta bez šāda piespiedu līdzekļa piemērošanas;
- 5) kuras pēc 1991.gada 13.janvāra darbojušās PSKP (LKP), Latvijas PSR Darbaļaužu internacionālajā frontē, Darba kolektīvu apvienotajā padomē, Kara un darba veterānu organizācijā, Vislatvijas sabiedrības glābšanas komitejā vai tās reģionālajās komitejās;
- 6) kuras ir vai ir bijušas PSRS, Latvijas PSR vai ārvalstu valsts drošības dienestu, izlūkdienestu vai pretizlūkošanas dienestu štata darbinieki;
- 7) kuras neprot valsts valodu atbilstoši augstākajai valsts valodas prasmes pakāpei.

Likums paredz, ka tiem vēlētajiem, kas veselības stāvokļa dēļ nevar ierasties vēlēšanu telpās, pamatojoties uz viņa rakstveida iesniegumu, iecirkņa komisijai ir jānodrošina balsošanu šo vēlētajū atrašanās vietā. Balsošana vēlētajū atrašanās vietā tiek organizēta arī slimu cilvēku kopējiem. Citu vēlētajū balsošana ārpus vēlēšanu telpām nav pieļaujama.

Ja vēlētais fizisku trūkumu dēļ pats nespēj balsot, vēlētajā klātbūtnē pēc viņa mutvārdu norādījumiem atzīmes vēlēšanu zīmē izdara vēlētajā ģimenes loceklis vai kāda cita persona, kurai vēlētais uzticas.

25.05.1995. "Saeimas vēlēšanu likums" nosaka kārtību, kādā notiek Saeimas vēlēšanas.

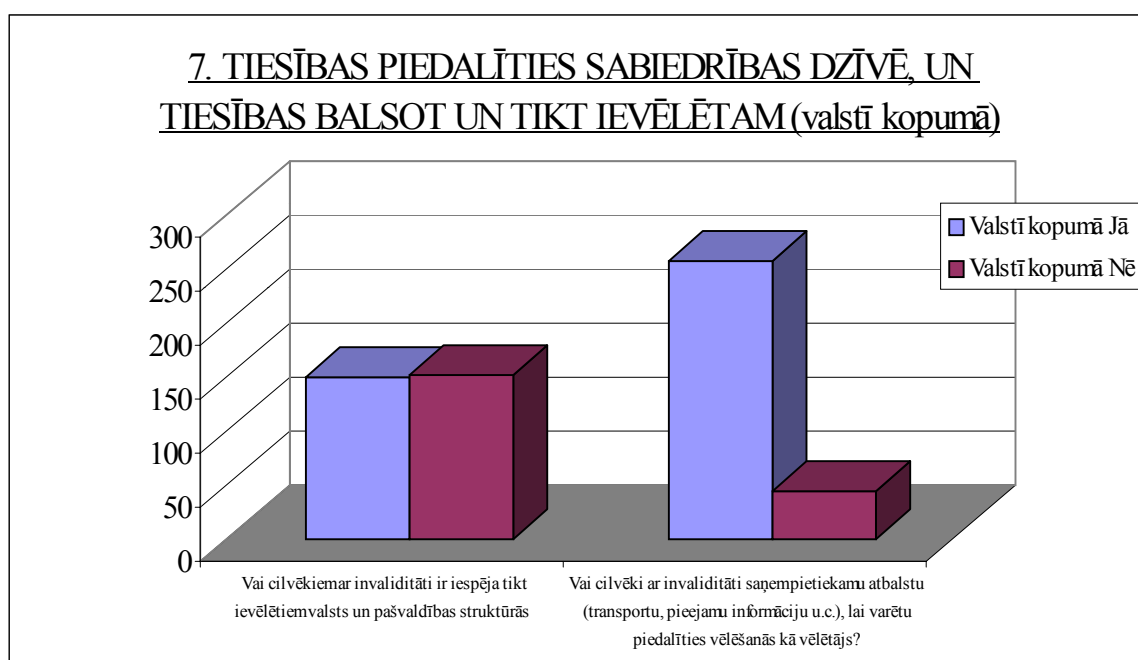
Tiesības vēlēties Saeimu ir Latvijas pilsoņiem, kuri vēlēšanu dienā ir sasnieguši 18 gadu vecumu. Ierobežojums piedalīties vēlēšanās ir :

- 1) personas, kuras izcieš sodu brīvības atņemšanas vietās;
- 2) aizdomās turētās, apsūdzētās vai tiesājamās personas, ja pret tām kā drošības līdzeklis ir piemērots apcietinājums.
- 3) personām, kuras atzītas par rīcības nespējīgām.

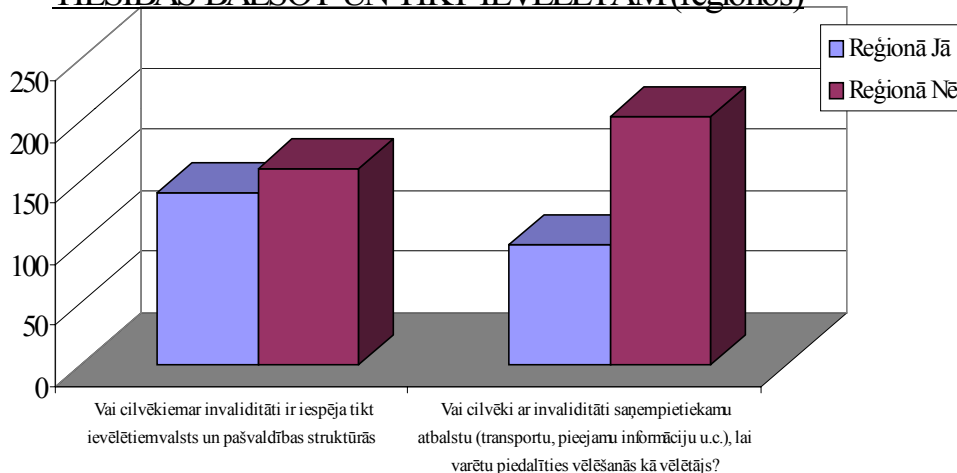
Tāpat kā pašvaldību vēlēšanās arī Saeimā var ievēlēt jebkuru Latvijas pilsoni, kas ir vecāks par 21 gadu, nav rīcības nespējīgs, neizcieš sodu brīvības atņemšanas vietās u.t.t.

Arī Saeimas vēlēšanu likums paredz iespēju nodrošināt vēlēšanu tiesības ārpus vēlēšanu iecirkņa t.i. savā dzīves vietā, tiem vēlētājiem, kas slimības dēļ nevar ierasties vēlēšanu telpās, kā arī viņu kopējiem.

Aptaujas rezultātu apkopojums

7. TIESĪBAS PIEDALĪTIES SABIEDRĪBAS DZĪVĒ, UN TIESĪBAS BALSOT UN TIKT IEVĒLĒTAM (reģionos)

Jautājumā- Vai cilvēkiem ar invaliditāti ir iespēja tikt ievēlētiem valsts un pašvaldību struktūrās, respondentu domas dalās vienlīdzīgā samērā. Latvijas likumdošana neierobežo šīs tiesības, diskutabls ir par reālajām iespējām un sabiedrības attieksmi.

Diemžēl, skumji secināt, ka reģionos piedalīšanās vēlēšanās ir vairāk problemātiska nekā valstī kopumā. Tas varētu būt saistīts ar infrastruktūras vājo attīstību reģionos. Jāatzīst, ka atsevišķos gadījumos, cilvēkiem ar invaliditāti ne vienmēr tiek garantēta iespēja pilntiesīgi piedalīties vēlēšanu procesā. Pieejamā informācija ne vienmēr ir saprotamā valodā, tādējādi ierobežojot katra indivīda aktīvu līdzdalību pilsoniskā sabiedrībā.

Pozitīvie un negatīvie piemēri

Respondents Nr. 16

Vecums: 31
Dzimums: sieviete
Invaliditāte: ratiņnieks

Man bija sekojoša situācija, pēdējo vēlēšanu laikā. Sekojot vēlēšanu noteikumiem – persona, kura nevar tikt uz vēlēšanām ar savām spējām, ir jāinformē pašvaldība par iespēju vēlēties mājas kartībā. Persona, ar kuru es runāju, bija ļoti laipna un apsolīja, ka vēlēšanu laikā tiks pie manis atsūtīta vēlēšanas komisijas mobilā komanda. Es visu dienu nosēdēju mājās viņus gaidot. Neviens neatnāca. Tā es varēju piedalīties šajās demokrātiskajās vēlēšanās.

Respondents Nr. 17

Vecums: 68
Dzimums: vīrietis
Invaliditāte: astmas pacients

Es dzīvoju veco ļaužu pansionātā. Pēdējās vēlēšanās es nodevu savu balsi par vienu no partijām, bet neatceros par kuru. Es nelasu laikrakstus, es neko nesaprotu no

politikas. Pansionāta māsiņa iedeva man vēlēšanu biļetenu un pateica, kas uz tās ir jāuzraksta.

Respondents Nr. 18

Vecums: 36

Dzimums: Vīrietis

Invaliditāte: ratiņnieks

Es esmu ļoti aktīvs cilvēks. Cik vien sevi atceros, man vienmēr ir interesējusi politika. Man ir augstākā izglītība politikas zinībās. Es esmu viens no biedriem NGO cilvēkiem ar speciālām vajadzībām. Es labprāt strādātu makro līmenī, jo domāju, ka saprotu cilvēku ar speciālām vajadzībām problēmas. Pat nevaru iedomāties, kā iekļūt kādā no partijām un izmantot iespēju vēlēties. Es zinu kā tas notiek veseliem cilvēkiem, bet kā tas notiek manā situācijā – nezinu! Ko lai es daru, ja es pat nevaru iekļūt Rīgas pašvaldības ēkas pirmajā stāvā trepju dēļ. Vēlēties var iet vienīgi cilvēki, kuriem nav mobilitātes grūtības.

Projekti šajā jomā

1. NVO “APEIRONS” sadarbībā ar Sorosa fondu Latvija interaktīva izstāde “Redzēt... sajūst... saprast...”
2. No vienas no lielākajām partijām Latvijā vēlēšanās piedalījās sieviete ratiņkrēslā.

Pētījuma secinājumi

Pētījuma ietvaros veiktā likumdošanas analīze, ļauj secināt, ka par katru no izvirzītajām tēmām ir atbilstoši normatīvie akti. Šie normatīvie akti atbilst gan starptautiskajām cilvēktiesību prasībām, gan arī reālajām cilvēku vajadzībām, tomēr ne vienmēr iespējams runāt par pilnīgu likumdošanas normu realizāciju dzīvē. Kā lielāko problēmu varētu minēt, realizācijas un kontroles mehānisma trūkumu.

Kā integratīvu dokumentu MK ir pieņēmis koncepciju “Vienādas iespējas visiem”. Šīs koncepcijas mērķis ir veicināt vienotu demokrātisku pieeju invalīdu problēmu risināšanā.

Kā vēl viena problēma minama normatīvo dokumentu pieejamība un adekvāta to interpretācija vietējo pašvaldību līmenī. Ne vienmēr atbildīgās institūcijas un amatpersonas ir informētas par jaunākajiem normatīvajiem dokumentiem, tādējādi nepildot tajos noteiktās normas.

Veicot cilvēku ar invaliditāti aptauju, varam izdarīt vairākus secinājumus:

1. Cilvēkiem ir pastiprināta interese par sabiedrībā notiekošajiem procesiem.
2. Ne vienmēr paši cilvēki ar invaliditāti ir gatavi spert soli pretim integrācijas procesiem.
3. Bieži ir novērojams cilvēku ar invaliditāti “sociālais pesimisms”, kas padziļina invalīdu atkarību no valsts un pašvaldību ierēdņu likumdošanas aktu interpretācijām.
4. Kaut arī tiesības cilvēkiem ar invaliditāti ir noteiktas dažādos likumdošanas aktos, cilvēkiem ar invaliditāti bieži trūkst informācijas par atbildīgo institūciju reālās darbības mehānismiem un procedūru.
5. Aizvien lielāka uzticība veidojas pret nevalstiskajām organizācijām, kuru mērķis ir aizstāvēt konkrētās mērķauditorijas intereses.
6. Cilvēkiem, kas iesaistījušies NVO darbībā ir lielākas iespējas savas situācijas uzlabošanā un sociālās sfēras kapacitātes paaugstināšanā vietējā līmenī.
7. Cilvēkiem aktīvi interesējoties par savu cilvēktiesību realizācijas mehānismu, tiek paaugstināts valsts un pašvaldību institūciju atbildības līmenis.
8. Cilvēki ar invaliditāti ir gatavi atklāta dialoga veidošanai ar vietējo varu, tomēr ne vienmēr šis dialogs tiek veidots uz vienlīdzīgiem pamatiem

Kvalitatīvās aptaujas metodes ļāva saprast, ka cilvēkiem ar invaliditāti ir dziļi iesakņojusies neticība valsts un pašvaldību pieņemto lēmumu atbilstībai reālajai dzīvei. Kopējais dialogs varētu būt vienīgais līdzeklis kā cilvēku ar invaliditāti vajadzības varētu tikt apmierinātas ar visoptimālāko līdzekļu izmantojumu.

Nevalstisko organizāciju projekti ne vienmēr var uzlabot situāciju šajā sfērā, jo aizvien vēl trūkst ilgtermiņa stratēģijas dažādu projektu izstrādei un realizācijai. Koncepcija “Vienādas iespējas visiem” it kā paredz integratīvu kopdarbību starp valsts pārvaldes un nevalstiskajām organizācijām, taču trūkst valsts finansētas programmas tās kvalitatīvai ieviešanai dzīvē. Minētie NVO projekti ir tikai daži piemēri no trešā sektora plašās darbības. Ziņas par projektiem sniedza Invalīdu NVO Rīgas koalīcijas organizācijas, tādējādi pēc minētajiem projektiem nevar spriest par invalīdu NVO darbību kopumā.

Lai vispusīgāki iegūtu informāciju par invalīdu situāciju valstī būtu nepieciešama ne tikai cilvēku ar invaliditāti aptauja, bet arī valsts, pašvaldību un nevalstisko

organizāciju darbības izzināšana un salīdzinošs pētījums par cilvēku ar invaliditāti vajadzībām un iespējām tās realizēt demokrātiskā ceļā pilsoniskas sabiedrības ietvaros.

Šis ir pirmais pētījums Latvijā, kas balstīts uz ANO pieņemtajiem Paraugnoteikumiem, kur tika apskatīti 7 noteikumi. Uzskatām, ka būtu nepieciešama arī pārējo noteikumu padziļinātāka pētniecība un atsevišķa ziņojuma sagatavošana par šo Paraugnoteikumu realizāciju Latvijā.

Pielikumi

KONCEPCIJA

VIENĀDAS IESPĒJAS VISIEM

Koncepcija vienādas iespējas visiem

1.Ievads

1990.gada 4.maijā, atjaunojot Latvijas neatkarību, Latvijas Republikas Augstākā Padome pieņēma Deklarāciju par Latvijas Republikas pievienošanās starptautisko tiesību dokumentiem cilvēktiesību jautājumos, tai skaitā:

ANO 1948.gada 10.decembra Vispārējai cilvēktiesību deklarācijai;

ANO 1971.gada 20.decembra Deklarācijai par garīgi atpalikušo personu tiesībām;

ANO 1975.gada 9.decembra Deklarācijai par invalīdu tiesībām.

1991.gada 10. decembra Latvijas Republikas Konstitucionālais likums "Cilvēka un pilsoņa tiesības un pienākumi" nosaka, ka "Cilvēks, viņa dzīvība, brīvība, cieņa un tiesības ir Latvijas valsts augstākā pamatvērtība" (1.pants) un visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma priekšā neatkarīgi no rases, dzimuma, valodas, partijas piederības, politiskās un reliģiskās pārliecības, sociālā, mantiskā un dienesta stāvokļa un izcelšanās (12.pants). Valsts pienākums ir aizsargāt cilvēku, viņa dzīvību, brīvību, drošību, cieņu, tiesības un īpašumu (3.pants).

1992.gada 29. septembrī, pieņemot likumu "Par invalīdu medicīnisko un sociālo aizsardzību", tika noteiktas invalīdu tiesības un valsts un pašvaldību pienākumi pret invalīdiem Latvijas Republikā. Likums reglamentē invaliditātes noteikšanas kārtību un kārtību, kādā invalīdiem sniedzama medicīniskā un sociālā palīdzība, palīdzība nodarbinātības jautājumos, invalīdu tiesības uz materiālo palīdzību un palīdzību sociālās integrācijas veicināšanai.

1995.gads aizsāka pārkārtojumu procesu sociālās drošības sistēmā, skarot gan pensiju jautājumus, gan sociālās palīdzības jautājumus un daudzus citus jautājumus, kas ir svarīgi ikvienam sabiedrības loceklim un būtiski ietekmē invalīdus. Likums "Par sociālo drošību" noteica jaunus sociālās drošības sistēmas darbības pamatprincipus - sociālo pakalpojumu vienlīdzīga garantēšana neatkarīgi no dzimuma, rases, tautības, reliģiskās pārliecības, solidaritāte, sociālā apdrošināšana un palīdzība, profilakse, pašpārvalde un individuāla pieeja, paredzot personas līdzdalību un atbildību.

Krasi mainoties Latvijas sociāli ekonomiskajiem apstākļiem, notiek pāreja uz citiem ekonomiskajiem (tirgus attiecības, privātais bizness) principiem. Līdz ar to ir arvien grūtāk nodrošināt un garantēt invalīdu tiesību aizsardzību, tai skaitā atvieglojumu sistēmu, tikai ar valsts institūciju spēkiem un administratīvajām metodēm, risinot šīs problēmas nošķirti, kā atsevišķas grupas problēmas. Daudzos gadījumos tās ir kopīgas ar visas sabiedrības problēmām un tāpēc ir nepieciešams problēmu risināšanā iesaistīt visas demokrātiskās sabiedrības struktūras.

Koncepcija ir izstrādāta balstoties uz ANO Deklarācijā par invalīdu tiesībām, Deklarācijā par garīgi atpalikušu personu tiesībām, Bērnu tiesību deklarācijā, ANO Paraugnoteikumos vienlīdzīgu iespēju radīšanai invalīdiem, Eiropas padomes rekomendācijā Nr.R (92) 6 (A Coherent Policy For the Rehabilitation of People with Disabilities) minētajiem pamatprincipiem.

2.Mērķis

Koncepcijas mērķis ir iezīmēt pamatnostādnes, lai radītu vienlīdzīgas iespējas visiem sabiedrības locekļiem veikt to lomu, kas ir normāla atkarībā no vecuma, dzimuma, sociālajiem un kultūras faktoriem katram indivīdam. Ikvienam ir nepieciešams respektēt citu sabiedrības locekļu vajadzības un ir tiesības, lai tiktu respektētas viņa vajadzības.

Koncepcijas praktiskā puse ir noteikt nepieciešamos soļus un pasākumus, lai novērstu traucējošos faktorus un īstenotu dzīvē mērķi - radīt sabiedrību ar vienādām iespējām visiem, tai skaitā arī invalīdiem.

Koncepcijas realizācijas rezultātā:

- tiks pilnveidota sociālās drošības sistēma;
- tiks izveidota sistēma, kura nodrošinās nepārtrauktu rehabilitācijas procesu;
- personai neatkarīgi no vecuma, statusa, citiem faktoriem būs iespējams saņemt tai nepieciešamos pakalpojumus;
- palielināsies invalīdu pašapziņa un pašnoteikšanās, tiks radītas iespējas invalīdiem justies kā pilntiesīgiem sabiedrības locekļiem, nodrošinot cik vien tas iespējams pilnvērtīgu, neatkarīgu un labu dzīvi, ņemot vērā invaliditātes smagumu un invalīda vajadzības un vēlmes.

Koncepcija ir izstrādāta laika periodam līdz 2010. gadam.

3.Patreizējā situācija un galvenās problēmas

Saskaņā ar likumu "Par invalīdu medicīnisko un sociālo aizsardzību" (turpmāk: likums), invalīds ir persona, kurai sakarā ar slimību, traumu vai iedzimtu defektu izraisītiem orgānu sistēmu funkciju traucējumiem ir nepieciešama papildu medicīniskā un sociālā palīdzība un kurai ir noteikta invaliditāte šajā likumā un citos normatīvajos aktos paredzētajā kārtībā. Savukārt, invaliditāte ir ilgstošs vai nepārejošs ar vecuma pārmaiņām organismā nesaistīts fizisko vai psihisko spēju ierobežojums, kas apgrūtina personas integrāciju sabiedrībā, pilnīgi atņem vai daļēji ierobežo tās spēju strādāt un sevi apkopt.

Atbilstoši likumam, invaliditāti nosaka Veselības un darbības ekspertīzes ārstu valsts komisija un tās struktūrvienības (turpmāk: komisija). Komisijas darbību un invaliditātes ekspertīzes kārtību nosaka Ministru kabineta noteikumi.

Saskaņā ar Valsts Sociālās apdrošināšanas aģentūras datiem, 1998.gada 1.maijā Latvijas Republikā bija **116306** invalīdi. Vecuma **grupā no 40 līdz 60 gadiem ir reģistrēti 47691 invalīdi**, jeb 41% no kopējā invalīdu skaita. Jo personas vecums ir tuvāks pensijas vecumam, jo grūtāk noteikt, vai fizisko un psihisko spēju ierobežojums ir vai nav saistīts ar vecuma izmaiņām organismā. Vecuma **grupā no 60 līdz 80 gadiem ir 42984 invalīdi**, jeb 36,9% no kopējā invalīdu skaita. Nosakot invaliditāti, rodas tiesības uz dažādu veidu atvieglojumiem, kas bieži vien ir stimuls invalīda statusa iegūšanai.

Otra būtiskākā iezīme ir tā, ka atšķiras bērnu invalīdu skaits vecumā **līdz 16 gadiem**, kad invaliditāti nosaka ārstējošais ārsts, - un invalīdu, vecuma grupā **no 16 līdz 18 gadiem** (invaliditāti nosaka komisija), skaits. Šobrīd nav pētījumu, kāpēc ir šāda atšķirības skaitļos. Kā viens no iemesliem varētu būt dažādu kritēriju piemērošana, novērtējot personu fizisko un psihisko spēju ierobežojuma pakāpi, kā arī valsts paredzētā piemaksa pie valsts ģimenes pabalstiem, tā risinot ģimenes sociālās problēmas.

Nosakot invaliditāti, tiek ņemti vērā sekojoši kritēriji: fizisko vai psihisko spēju ierobežojums, personas iespējas integrēties sabiedrībā, spējas strādāt un sevi apkopt. Darbspēju zudums un veselības zudums (fizisko vai psihisko spēju ierobežojums) atsevišķi netiek novērtēti. Tajā pat laikā likums nosaka, ka invaliditāte ir ilgstošs vai nepārejošs fizisko vai psihisko spēju ierobežojums, kas nav saistīts ar vecuma pārmaiņām cilvēka organismā. Tomēr straujš fizisko vai psihisko spēju ierobežojums ir raksturīgs tieši pirmspensijas vecumā un daudzos gadījumos vecuma pārmaiņas organismā iestājas ātrāk. Līdz ar to vislielākais invalīdu skaits ir pirmspensijas un pensijas vecuma grupās. Persona cenšas iegūt invalīda statusu, jo rodas tiesības uz dažādu veidu atvieglojumiem, - bezmaksas transportu, atvieglojumiem medikamentu iegādē un citiem pakalpojumiem. Daudzos gadījumos rodas ilūzija, ka iegūstot invalīda statusu un tiesības uz atvieglojumiem, būs iespējams uzlabot veselību, atgūt darbības spējas. Tajā pat laikā pirmspensijas vecumu sasniegušām personām un pensijas vecuma personām nav iespēju saņemt palīdzību, izmantojot atvieglojumu sistēmu, jo tām nav invalīda statusa. Patreizējos ekonomiskajos apstākļos, pie samērā lielā slēptā bezdarba līmeņa un zemajām vecuma pensijām, invaliditātes pensija ir stabils un regulārs ienākuma avots, kas saistās ar statusa saņemšanu. Šādos apstākļos pirmspensijas vecumu sasniegušajām personām zūd motivācija atgriezties darba tirgū.

3.1.Veselība.

Sabiedrībā ir vispārpieņemts viedoklis, ka invaliditātes cēlonis ir traumas. Saskaņā ar komisijas sniegtajiem datiem, ir iespējams secināt, ka invaliditātes cēloņi pamatā ir dažādas slimības.

1997.gadā pirmreizējās un atkārtotās invaliditātes struktūra pēc slimībām ir sekojoša

Vieta	Slimību grupa	Pirmreizējā invaliditāte
-------	---------------	--------------------------

		1997.g	1996.g
1.vieta	onkoloģiskās saslimšanas	25,7%	22,9%
2.vieta	sirds un asinsvadu slimības	13,9%	14,7%
4.vieta	pārējās slimības	11,8%	13,7%

Vieta	Slimību grupa	Atkārtotā invaliditāte	
		1997.g	1996.g
1.vieta	psihiskās slimības	17,9%	16,5%
2.vieta	sirds un asinsvadu slimības	17,3%	20,0%
3.vieta	pārējās slimības	15,3%	13,4%
4.vieta	onkoloģiskās saslimšanas	12,4%	12,5%

Salīdzinot invaliditātes struktūru strādājošiem un nestrādājošiem, vietu sadalījums ir sekojošs:

Pirmreizējā invaliditāte						
Strādājošie				Nestrādājošie		
Vieta	Slimību grupa	1997. %	1996. %	Slimību grupa	1997. %	1996. %
1.vieta	onkoloģiskās saslimšanas	24,1	18,8	onkoloģiskās saslimšanas	26,4	25
2.vieta	sirds un asinsvadu slimības	20,4	22,4%	psihiskās slimības	13,9	12,1
3.vieta	traumas	14,5	14,1	traumas	13,5	13,3
4.vieta	pārējās slimības	12,7	14,5	pārējās slimības	11,4	13,2

Atkārtotā invaliditāte						
Strādājošie				Nestrādājošie		
Vieta	Slimību grupa	1997. %	1996. %	Slimību grupa	1997. %	1996. %
1.vieta	pārējās slimības	23,8	19,7	psihiskās slimības	19,3	17,6
2.vieta	sirds un asinsvadu slimības	18,3	19,7	sirds un asinsvadu slimības	17,1	19,9
3.vieta	kaulu, muskuļu un saistaudu slimības	14,0	14,2	pārējās slimības	14,5	13,0
4.vieta	onkoloģiskās saslimšanas	13,7	14,1	onkoloģiskās saslimšanas	12,4	12,4

Labklājības ministrijas dati par bērnu invalīdu sadalījumu pēc slimībām tikai nedaudz atšķiras no pieaugušo personu slimību dalījuma.

Patreizējos ekonomiskajos apstākļos tiek krasi samazināts ārstēšanās ilgums ārstniecības iestādēs, nepietiekams veselības pasākumu finansējums nenodrošina medicīniskās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanu gados veciem cilvēkiem. Maksas pakalpojumu noteikšana samazina iedzīvotāju skaitu, kuri izmanto un kuriem nepieciešamas regulāras veselības pārbaudes.

1997. gadā Ministru kabineta noteikumi nr.102 "Noteikumi par atvieglojumiem ārstniecības līdzekļu iegādē pacientu ambulatorai ārstniecībai 1997.gadā" noteica, ka I grupas invalīdiem un II grupas nestrādājošiem invalīdiem ir tiesības saņemt medikamentus ar 100% atlaidi invaliditāti izraisījušās slimības ārstēšanai, II grupas strādājošiem invalīdiem ar 50% atlaidi invaliditāti izraisījušās slimības ārstēšanai. Sociālās palīdzības sistēma nodrošina invalīdus ar protēžu ortopēdiskajiem izstrādājumiem un kompensatorajām palīgierīcēm, kā arī dod iespēju saņemt virkni sociālo pakalpojumu.

Problēmas:

- pašreizējā situācija neveicina pacienta veselības un darbaspēju atjaunošanu un medicīnisko rehabilitāciju;
- sabiedrība nav orientēta uz veselīgu dzīves veidu;
- trūkst informatīvi izglītojošu programmu, pasākumu un finanšu pasākumu veikšanai;
- nav izveidota vienota medicīniskās rehabilitācijas centru sistēma;
- personām nav iespējams saņemt kvalificētus pakalpojumus savā dzīves vietā vai pēc iespējas tuvu tai;
- pieejamais protēžu ortopēdisko izstrādājumu un kompensatoro palīgierīču sortiments ir nepietiekams un daudzos gadījumos kvalitāte nav atbilstoša pasaulē vispārpieņemtajiem standartiem;
- gan medicīniskos, gan sociālās palīdzības pakalpojumu centros trūkst kvalificētu speciālistu;
- esošajos centros ir nepieciešams uzlabot materiāli tehnisko bāzi;
- valstī nav pilnas informācijas par invaliditāti, tās cēloņiem, par invalīdiem un to vajadzībām.

3.2.Izglītība.

Pašlaik 63 speciālās izglītības iestādēs piedāvā izglītību skolēniem **11 dažāda veida attīstības traucējumu un saslimšanas gadījumos**. Pēc Izglītības un zinātnes ministrijas datiem 1996./97. mācību gadā vispārējās izglītības iestādēs mācījās 339 834 skolēni, tai skaitā speciālās izglītības iestādēs 8155 skolēni, no tiem tikai 1147 invalīdi. 1997./98.mācību gadā speciālās izglītības iestādēs un vispārīzglītojošo skolu speciālās izglītības klasēs mācās 9943 bērni ar garīgās un fiziskās attīstības, dzirdes, redzes un logopēdiskajiem traucējumiem, ar psihoneiroloģiskām slimībām, ar gremošanas un elpošanas orgānu slimībām. Speciālās izglītības iestādēs 70% bērnu ir ar vairākiem attīstības traucējumiem. Apmēram 8 tūkstoši bērnu, kuriem ir dažādi attīstības traucējumi, mācās vispārējās izglītības iestādēs. Saskaņā ar Labklājības ministrijas datiem vecuma grupā no 7 līdz 16 gadiem par invalīdiem ir atzīti 5192 bērni (dati precizējami, jo valstī nav vienots bērnu invalīdu reģistrs). Pēc Bērnu tiesību aizsardzības centra datiem aptuveni 1330 bērni invalīdi (nav informācijas par Rīgu) vispār neapmeklē skolu.

Ar Izglītības un zinātnes ministrijas 1997.gada rīkojumu nr.526 apstiprināta eksperimentālā programma "Bērnu ar smagiem fiziskās attīstības traucējumiem integrēšana Rīgas 66.speciālajā vidusskolā". Programmas mērķis ir radīt reālas iespējas un vislabvēlīgākos apstākļus bērniem ar smagiem fiziskās attīstības traucējumiem iegūt savam veselības stāvoklim, spējām un fiziskās attīstības līmenim atbilstošu izglītību, vienlaicīgi nodrošinot bērnu pedagoģiski psiholoģiskās un medicīniskās korekcijas iespējas. Arī jaunajā Izglītības likumprojektā ir noteikts, ka skolēni ar speciālām vajadzībām var iegūt speciālo pamatzglītību, vispārējo pamata vai vidējo izglītību, profesionālo izglītību speciālās izglītības iestādēs, rehabilitācijas un attīstības centros, vispārīzglītojošo skolu speciālajās vai parastajās klasēs, profesionālās izglītības iestādēs, ilgstoši slimojošo bērnu izglītošana notiek mājās vai ārstniecības iestādē.

Bērnu invalīdu integrācija vispārīzglītojošajās skolās ir problemātiska šim darbam nepietiekoši sagatavotu kvalificētu pedagogu trūkuma un invalīdiem nepielāgotas vides dēļ. Bērnu invalīdu integrāciju apgrūtina lielais bērnu skaits klasēs.

Netiek izvērtēta bērna attīstības traucējumu pakāpe un prognozētas bērna attīstības perspektīvas, sekots izmaiņām bērna attīstībā. Nav izveidota sistēma, kas veicinātu sadarbību ar citām ieinteresētām institūcijām un bērna vecākiem, informētu vecākus par bērna attīstības traucējumu smagumu, konsultētu par nepieciešamajiem pasākumiem, un atbildētu par individuālu mācību programmu izstrādi, ieviešanu un kopīgi strādātu pie programmas realizācijas.

Bērnu invalīdu integrāciju vispārīzglītojošās skolās kavē dažāda veida finansējuma apjoms vienam bērnam vispārīzglītojošās un speciālajās mācību iestādēs. Izglītības sistēmā netiek realizēts princips "nauda seko klientam", līdz ar to finansējums neseko līdz bērnam, lai kurā iestādē arī viņš mācītos. Nepietiekamā finansējuma dēļ bērniem invalīdiem ir iespējas saņemt, galvenokārt, pamatizglītību. Vidējās izglītības iegūšana ir svarīga, lai nodrošinātu iespēju iegūt augstāko izglītību un iespējas invalīdiem iegūt vidējo, profesionālo un augstāko izglītību teorētiski ir vienādas ar pārējiem. Tomēr patreizējā situācija profesionālās izglītības iegūšanā neveicina speciālo iestāžu audzēkņiem iegūt darba tirgū pieprasītas profesijas, līdz ar to - konkurēt darba tirgū.

Galvenās **problēmas**, kas traucē bērnu invalīdu integrāciju vispārējās izglītības iestādēs ir:

- speciālo skolu sistēma, kas veicina bērnu ar speciālām vajadzībām izstumšanu no sabiedrības, (par ko liecina speciālo skolu skaits, skolēnu skaits minētajās skolās un bērnu invalīdu skaits, kuri mācās skolās);
- kvalificētu kadru trūkums darbam ar bērniem ar speciālām vajadzībām;
- visiem vienādi noteiktais mācību ilgums, kas liedz bērniem ar speciālām vajadzībām maksimāli attīstīties;
- skolu inženiertehniskā nepiemērotība;
- nepietiekams finansējums.

3.3.Nodarbinātība.

Saskaņā ar Labklājības ministrijas datiem vecuma grupā no **16 līdz 60 gadiem ir 67565** invalīdi. No tiem **strādā 10177 invalīdi** jeb 8,75% no kopējā invalīdu skaita. 1997.gada 1.janvārī Nodarbinātības valsts dienesta vietējās iestādēs bija reģistrēti 562 invalīdi - darba meklētāji, no tiem 416 invalīdiem tika piešķirts bezdarbnieka statuss. 1997.gada 1.augustā Nodarbinātības valsts dienesta vietējās iestādēs reģistrēti jau 708 invalīdi - darba meklētāji, no tiem 523 invalīdiem tika piešķirts bezdarbnieka statuss. Nodarbinātības valsts dienests palīdz invalīdam atrast piemērotu darbu vai nodarbošanos, papildināt zināšanas iepriekš apgūtajā profesijā vai apgūt piemērotu profesiju.

Laika periodā no 01.01. 1997. līdz 01.08.1997.:

57 invalīdi nosūtīti uz profesionālo apmācību, no tiem 13 invalīdi pēc apmācības iekārtojušies darbā;

17 invalīdi nosūtīti algotos pagaidu sabiedriskajos darbos;

11 invalīdi iesaistījās Darba meklētāju kluba darbā;

31 invalīds iekārtots darbā ar NVD norīkojumu.

1996.gadā un 1997.gadā valsts atbalstīja invalīdu uzņēmējdarbības attīstību, piešķirot līdzekļus invalīdu uzņēmējdarbībai un daļēji atbrīvojot invalīdu sabiedrisko organizāciju uzņēmumus no nodokļiem.

Labklājības ministrijas pārziņā atrodas divas profesionālās rehabilitācijas institūcijas - Arodapmācības un rehabilitācijas centrs "Alsviķi" un bezpeļņas organizācija valsts uzņēmums Republikas rehabilitācijas centrs, kuros ir iespējams pārkvalificēties vai apgūt jaunu profesiju 290 invalīdiem vai personām ar prognozējamu invaliditāti. Vairumā gadījumu tie ir invalīdi vecumā no 16 līdz 30 gadiem.

Tomēr iezīmējas virkne būtisku faktoru, kas neveicina invalīdu nodarbinātību.

Problēmas ir sekojošas:

- mehānisma trūkums, kas stimulētu invalīdus strādāt un salīdzinoši zemais invalīdu izglītības līmenis;

- sistēmas trūkums, kas ieinteresētu darba devēju pieņemt darbā invalīdu;
- finanšu līdzekļu nepietiekamība invalīdiem paredzētu īpaši pielāgotu darba vietu izveidei;
- aroddiagnostikas un arodorientācijas trūkums;
- minimālās darba algas un invaliditātes pensiju apmēru tuvināšanās.

3.4. Piemērota vide.

Vides, ēku un transporta līdzekļu pielāgotībai, iespējām saņemt informāciju un komunikācijas iespējām ir ļoti svarīga nozīme invalīdu integrācijai sabiedrībā.

Šobrīd spēkā ir Latvijas pagaidu būvnormatīvi "Teritoriālplānošana. Pilsētu un pagastu izbūve" LBN 100 (apstiprināti 1992.gada decembrī), kuros ir noteikti ietvju un ceļu platums, augstums un citi rādītāji, speciāli akcentējot ceļu platumu, lai tos varētu lietot invalīdi ar ratiņiem. Būtībā pastāv divi dažādi normatīvi, vieni vispārējai lietošanai, otri speciāli invalīdiem. Praksē biežāk piemēro pirmos.

Būvnormatīvos ir noteiktas arī prasības, kādas tiek izvirzītas dzīvokļiem, īpaši akcentējot invalīdu īpašās vajadzības. Tomēr jāatzīmē, ka pēdējos gados valstī netiek celts pašvaldību dzīvojamais fonds, tiek attīstīts privātais dzīvojamais fonds. Notiek veco namu rekonstrukcija, kur ne vienmēr tiek ievērotas invalīdu intereses. Sākot ar 1998.gada 1.janvāri, 1997.gada 15.jūlija Ministru kabineta noteikumi nr.250 "Noteikumi par kredīta procentu segšanu invalīdiem, kuri saņēmuši kredītu mājokļa pielāgošanai" paredz kredīta procentu segšanu, ja invalīds mājokļa pielāgošanai savām vajadzībām ir saņēmis kredītu.

Celtniecības normas un normatīvi (CnuN) 2.08.02-89 "Sabiedriskās ēkas un būves" nosaka, ka, projektējot sabiedriskās ēkas un būves, kas domātas tiešai iedzīvotāju apkalpošanai, jāparedz ierīces un pasākumi ērtai invalīdu iekļūšanai ēkās un komfortam. Veicot sabiedrisko ēku un būvju rekonstrukciju šīs prasības ne vienmēr tiek ievērotas. Veicot projektēšanas, rekonstrukcijas un būvniecības darbus, šajos darbos iesaistītie speciālisti ne vienmēr ir informēti par invalīdu speciālajām vajadzībām un līdz ar to, praktiski, ēkas nav pielāgotas invalīdu vajadzībām.

Latvijā izmantotais sabiedriskais transports nav pielāgots invalīdu ar dažādiem traucējumiem lietošanai, it īpaši, invalīdu, kuri pārvietojas ar ratiņiem, jo tiem nav iespējams iekļūt transporta līdzeklī. Transporta izmantošana ir apgrūtināta arī personām ar redzes un dzirdes defektiem, jo trūkst skaņu un gaismas signalizatoru, kas sniegtu invalīdiem nepieciešamo informāciju.

Invalīdiem ar redzes un dzirdes traucējumiem nav iespējas sazināties un saņemt informāciju arī sabiedriskajās ēkās (dzelzceļa stacijās, autoostās, iestādēs, utt.) viņiem saprotamā veidā. Līdzīgā situācijā atrodas arī personas ar garīga rakstura traucējumiem. Valstī nav izveidoti komunikāciju centri, kas veicinātu sazināšanās iespējas gan starp invalīdiem, gan ar pārējo sabiedrību.

Galvenās **problēmas**:

- informācijas par šo cilvēku speciālajām vajadzībām trūkums;
- nepielāgota vide un sabiedriskais transports;
- nepietiekoši sagatavoti speciālisti;
- sistēmas, kas nodrošinātu personas ar tām nepieciešamajiem komunikāciju līdzekļiem, trūkums;
- sistēmas, kas radītu un ieviestu jaunas informācijas sniegšanas metodes (piktogrammas, "vieglā valoda" u.c.), trūkums;
- finanšu līdzekļu trūkums.

3.5.Sociālā drošība.

Invalīdi, kuriem ir noteikts darba stāžs, saņem valsts sociālās apdrošināšanas pensiju. Lai garantētu personām, kurām noteikta invaliditāte, minimālus iztikas līdzekļus, ja šīs personas nav sociāli apdrošinātas, tiek maksāts valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts. Ģimenes, kuras audzina bērnus invalīdus, saņem piemaksu pie ģimenes valsts pabalsta.

Invalīdiem, kuriem ir apgrūtināta pārvietošanās, ir tiesības uz valsts pabalstu transporta izdevumu kompensēšanai, ko izmaksā divas reizes gadā.

Latvijā ir 25 specializētie valsts sociālās aprūpes centri un pansionāti, kuri tiek finansēti no valsts budžeta līdzekļiem, ar 3757 vietām I un II grupas invalīdiem.

Pakāpeniski tiek veidots alternatīvo pakalpojumu tīkls. Darbojas dienas aprūpes centri personām ar garīga rakstura traucējumiem, to starpā divi sabiedriskās organizācijas "Rūpju bērns" izveidoti.

Problēmas:

- patreizējā sistēma nespēj nodrošināt nepieciešamo atbalstu personai ar invaliditāti un ģimenēm, kurās kāds no ģimenes locekļiem ir persona ar invaliditāti.
- Nesaņemot pietiekamu palīdzību, ģimenes ir spiestas ievietot savus tuviniekus valsts vai pašvaldību izveidotās institūcijās.
- Nav izveidots pietiekami plašs un daudzveidīgs pakalpojumu tīkls (aprūpe mājās, asistenti, psiholoģiskā palīdzība, dienas centri personām ar garīga rakstura traucējumiem, speciālās darbnīcas utt.), kas radītu iespējas ģimenēm saņemt nepieciešamo atbalstu.

4. Problēmu risinājuma ceļi uzdevumi un veicamie pasākumi

Lai nodrošinātu visiem sabiedrības locekļiem, tai skaitā invalīdiem vienlīdzīgas iespējas un sekmētu invalīdu integrāciju sabiedrībā, ir nepieciešama saskaņota, visaptveroša politika visās sabiedrības dzīves jomās, bet jo īpaši:

- veselībā (kas ietver profilaksi, veselības izglītību, diagnostiku, ārstēšanu, medicīnisko rehabilitāciju);
- izglītībā (kas ietver arī to personu apmācību, kas ir iesaistītas invalīdu integrācijas procesā);
- nodarbinātībā (kas ietver arodorientāciju, arodapmācību un iekārtošanu darbā);
- sociālajā integrācijā (kas ietver sociālo palīdzību un aprūpi, kā arī vides pieejamību);
- informācijā;
- tiesiskajā aizsardzībā;
- statistikā un zinātniskās pētniecības darbā.

4.1. Veselības joma

Galvenais uzdevums ir nodrošināt personām nepieciešamo medicīnisko palīdzību (tai skaitā profilaksi, veselības izglītību, medicīnisko rehabilitāciju), samazinot traumu un saslimšanu skaitu un ar tām saistīto invaliditāti. Šī uzdevuma īstenošanai nepieciešams veikt sekojošus pasākumus:

- pilnveidot valsts un reģionālās veselības un medicīniskās rehabilitācijas programmas;
- pilnveidot profilakses un veselības izglītības darbu (sabiedrībai kopumā, indivīdiem, viņu ģimenēm, speciālistiem) un veselības veicināšanas pasākumus;
- veikt regulāras veselības pārbaudes (bērniem, riska profesijās strādājošiem u.c.);
- uzlabot agrīno diagnostiku, traumu un saslimšanu ārstēšanu (izveidot pietiekamu skaitu speciālo dienestu);
- nodrošināt, lai pietiekami daudz specializēti centri un klīnikas ārstētu pacientus ambulatori (atbilstošs transports un ārstēšana mājās);
- pilnveidot veselības apdrošināšanas programmas (pakalpojumu un medikamentu savlaicīga saņemšana, lai novērstu saslimšanu un invaliditāti, psiholoģiskā palīdzība, medicīniskā rehabilitācija, nodrošināšana ar visa veida protēzēm un ortēzēm, šo pakalpojumu apmaksā no veselības apdrošināšanas līdzekļiem);
- iekļaut veselības programmās un pilnveidot funkcionālo rehabilitāciju (motorā rehabilitācija, darba terapija, runas terapija, ergoterapija);
- apgādāt personas ar tām nepieciešamajām protēzēm un ortēzēm medicīniskās rehabilitācijas programmas ietvaros;
- izveidot reģionālo medicīniskās rehabilitācijas centru sistēmu;
- sagatavot nepieciešamos speciālistus vienmērīga rehabilitācijas procesa nodrošināšanai;
- izstrādāt un ieviest individuālās medicīniskās rehabilitācijas programmas;
- nodrošināt medicīniskās rehabilitācijas centrus ar nepieciešamajiem speciālistiem (ergoterapeiti, psihologi, psihiatri, arodkonsultāciju speciālisti, logopēdi u.c. atkarībā no centru specializācijas) un apgādāt ar nepieciešamajām iekārtām (treniņu ierīces, peldbaseini u.c.);
- izveidot sistēmu, kas nodrošinātu personas ar nepieciešamajiem tehniskajiem palīg līdzekļiem un izveidot tehnisko palīg līdzekļu nomas centru sistēmu;
- izstrādāt programmas invalīdu un pacientu sabiedrisko organizāciju atbalstam, iesaistīt sabiedriskās organizācijas programmu un pasākumu izstrādē.

4.2. Izglītības joma

Galvenais uzdevums ir nodrošināt invalīdiem tiesības uz izglītību, kas atbilst viņu vajadzībām un vēlmēm.

Šī uzdevuma īstenošanai veicami sekojoši pasākumi:

- izstrādāt valsts un reģionālās programmas bērnu invalīdu agrīnai integrācijai vispārīgizglītojošo institūciju sistēmā, sākot ar pirmskolas iestādēm un beidzot ar augstākajām mācību iestādēm;

- izveidot institūciju, kas sekotu bērnu invalīdu attīstībai no traucējumu noteikšanas brīža un izstrādātu individuālās izglītības programmas, sekotu programmu realizācijai;
- izstrādāt speciāli adaptētas mācību programmas, materiālus, mācību metodes, stundu sarakstus un eksāmenu noteikumus;
- uzsākt agrīnu bērnu invalīdu apmācību sākot no pirmskolas iestādēm;
- pilnveidot izglītības institūciju darbu, iesaistot nepieciešamos dienestus (medicīniski-terapeitiskos un psiholoģiskos u.c.);
- nodrošināt izglītības iestādes ar jaunākajām informācijas tehnoloģijām;
- apgādāt izglītības institūcijas ar nepieciešamajiem kolektīvajiem un individuālajiem tehniskajiem palīgīdzekļiem;
- nodrošināt arodapmācību vispārējā izglītības sistēmā (profesionālās izglītības iestādēs);
- izstrādāt programmas invalīdu, bērnu invalīdu un to vecāku sabiedrisko organizāciju atbalstam, iesaistīt sabiedriskās organizācijas programmu un pasākumu izstrādē.

4.3. Nodarbinātības joma

Galvenais uzdevums ir nodrošināt invalīdiem tiesības uz darbu - vienlīdzīgām iespējām uz produktīvu un labi atalgotu vietu darba tirgū.

Uzdevuma īstenošanai nepieciešams veikt sekojošus pasākumus:

- paredzēt jau esošajās profesionālās orientācijas institūcijās vai izveidot jaunu arodorientācijas institūciju, kas noteiktu un palīdzētu izvēlēties vispiemērotāko nodarbošanos, ņemot vērā personas zināšanas, spējas, vēlmes, darbaspēka tirgus iespējas;
- izveidot institūciju, kas pielāgotu darba vietu atbilstoši drošības vai darbības prasībām (kas izriet no darbinieka invaliditātes rakstura) un sekotu darbinieka adaptācijas procesam;
- izstrādāt kolektīvas un individuālās programmas invalīdu iesaistīšanai darbā (atbalstot jaunu darba vietu radīšanu, izstrādājot nodarbinātības stimulus, rezervējot darba vietas u.c.);
- izstrādāt mehānismu, kā ieinteresēt darba devēju nodrošināt invalīdiem atbilstošus darba apstākļus (darba vietu pielāgošana, darba/atpūtas režīma nodrošināšana u.t.t.);
- izveidot nodarbinātības centrus-speciālās darbnīcas gan atsevišķi, gan parastajos uzņēmumos, invalīdiem, kuri nekad nebūs spējīgi strādāt vispārējās darba vietās vai parastos darba apstākļos;
- izstrādāt īpašas programmas specializētu invalīdiem paredzētu darba vietu izveidei;
- iesaistīt darba devējus, arodbiedrības un invalīdu sabiedriskās organizācijas nodarbinātības pasākumos vietējā, reģionālajā un valsts līmenī;
- akcentēt nodarbinātību un pasākumus, kas to veicina, salīdzinājumā ar sniedzamo finansiālo palīdzību;
- izstrādāt programmas invalīdu individuālās uzņēmējdarbības uzsākšanas atbalstam.

4.4. Sociālās integrācijas joma

Galvenais uzdevums ir nodrošināt invalīdiem tiesības uz pielāgotu vidi.

Fizisko apstākļu, kas traucē brīvi pārvietoties, novēršanai nepieciešams veikt sekojošus pasākumus:

- izstrādāt tiesību aktus, kas nodrošinātu ēku, sabiedriskā transporta, ielu un citas vides pieejamību;
- nodrošināt ar nepieciešamo informāciju un izglītību arhitektus, inženierus un citus profesionāļus/speciālistus;
- izstrādāt programmas, kas nodrošinātu subsīdijas un/vai nodokļu atvieglojumus jau esošā dzīvojamā fonda pielāgošanai atbilstoši invalīdu vajadzībām;
- nodrošināt, lai sabiedrisko transportu varētu izmantot pasažieri ar dažādiem traucējumiem;

- projektēt un piemērot dažādās sabiedriskā transporta infrastruktūras, ņemot vērā invalīdu grūtības;
- izstrādāt finansiālās palīdzības programmas cilvēkiem, kuri nespēj lietot sabiedriskā transporta sistēmu (nodrošināt ar individuālo transportu, šī transporta pielāgošana);
- izstrādāt speciālo pakalpojumu programmas (no durvīm līdz durvīm) un to finansēšanas mehānismu;
- iesaistīt invalīdu sabiedrisko organizāciju pārstāvjus kā ekspertus.

Invalīdu komunikēšanās iespēju un tiesību uz informāciju nodrošināšanai veicami sekojoši pasākumi:

- izveidot komunikāciju centrus, nodrošināt tos ar nepieciešamajiem tehniskajiem līdzekļiem un kvalificētiem speciālistiem;
- nodrošināt informācijas saņemšanu sabiedriskajās ēkās un vietās invalīdiem saprotamā veidā (Braila rakstā, palielinātā rakstā, audioierakstā, ‘‘vieglā valoda’’ u.c.);
- sniegt informāciju valsts un sabiedriskajā televīzijā, ar zīmju valodas tulkojumu un subtitru palīdzību;
- izstrādāt programmas valsts pasūtījuma realizēšanai - informācijas sagatavošanai un izdošanai ‘‘vieglajā valodā’’ personām ar garīga rakstura traucējumiem;
- ieviest Eiropas standartiem atbilstošu informācijas zīmju lietošanu;
- izveidot efektīvas informācijas sniegšanas procedūras un struktūras gan valsts, gan reģionālā līmenī.

Vienlīdzīgu iespēju nodrošināšanai, lai invalīdi piedalītos brīvā laika un sporta aktivitātēs, veicami šādi pasākumi:

izstrādāt programmas kultūrizglītojošo, atpūtas un sporta vietu pielāgošanai invalīdu vajadzībām.

4.5. Tiesiskās aizsardzības joma

Galvenais uzdevums ir nodrošināt invalīdu tiesības uz juridisko aizsardzību, ekonomisko un sociālo aizsardzību.

Uzdevuma veikšanai nepieciešams veikt sekojošus pasākumus:

- izstrādāt programmas invalīdu, kuri daļēji vai pilnīgi nespēj realizēt savas tiesības vai pārvaldīt savu īpašumu, īpašuma un citu tiesību aizsardzībai (aizgādņi, juriskonsulti);
- izdarīt grozījumus tiesību aktos, paredzot rīcības spējas daļēju ierobežojumu (ņemot vērā personas spējas).
- pilnveidot pakalpojumu/pabalstu sistēmu, kas nodrošinātu personas speciālās vajadzības (indivīdam, ģimenei, kurā ir invalīds);
- izstrādāt mehānismu, kā koordinēt ieinteresēto institūciju darbu, kas veicina un nodrošina invalīdu integrāciju sabiedrībā;
- pilnveidot sociālās palīdzības dienestu darbu (individuālās rehabilitācijas programmas, kas veicinātu piedalīšanos dažādos pasākumos);
- izveidot dienas aprūpes centru tīklu cilvēkiem ar garīga rakstura traucējumiem;
- izveidot dienas aprūpes centru un konsultāciju dienestu tīklu psihiski slimām personām.

4.6. Iekļaušanās vispārējā politikā

Kā viens no būtiskākajiem uzdevumiem ir nodrošināt invaliditātes aspekta iekļaušanu visos politikas veidošanas posmos.

Šī uzdevuma īstenošanai nepieciešams veikt sekojošus pasākumus:

- izveidot pieejamu un vienotu informācijas sistēmu par invalīdiem;
- veicināt zinātniski pētniecisko darbu fundamentālo un pielietojamo pētījumu jomās;
- iesaistīt invalīdu sabiedriskās organizācijas visos lēmumu pieņemšanas etapos;
- sadalīt atbildību par programmām, kas veicinātu invalīdu integrāciju sabiedrībā, realizāciju, starp ministrijām, kas ir atbildīgas par konkrētām jomām.

5. Konceptijā piedāvātais risinājums

Konceptijā piedāvātais risinājums paredz:

5.1. Prioritāte

Par **prioritāti** atzīt profilaksi, veselības izglītību, savlaicīgu un kvalitatīvu ārstniecisko palīdzību, medicīnisko un profesionālo rehabilitāciju.

5.2. Invaliditāte

Invaliditāti saistīt ar **konkrēta indivīda trūkumu, kas radies traumas vai saslimšanas, vai ierobežotas rīcības spējas rezultātā, kas ierobežo vai neļauj viņam veikt to lomu, kas ir normāla šim indivīdam atkarībā no vecuma, dzimuma, sociālajiem un kultūras faktoriem.**

Invaliditāte var rasties ikvienā vecuma posmā – bērnībā (līdz darbaspējīgam vecumam), darbaspējīgā vecumā (15 – 60 gadi) un pensijas vecumā. Līdz ar to personai veselības stāvokļa dēļ rodas nepieciešamība pēc papildus atbalsta – pakalpojumiem vai/un pabalstiem neatkarīgi no vecuma.

Veselības zuduma pakāpes un nepieciešamības pēc konkrētiem pakalpojumiem un/vai pabalstiem noteikšanai iespējami 2 varianti:

1. variants – veselības zuduma pakāpi nosaka ārstējošais ārsts un nepieciešamību pēc konkrētiem pakalpojumiem un/vai pabalstiem, ņemot vērā ārsta slēdzienu, nosaka konkrētas nozares speciālists (rehabilitālogs, ergoterapeits, sociālais darbinieks uc.); Šajā variantā nav nepieciešami papildus līdzekļi institūcijas izveidošanai, ir iespējams izmantot jau esošos materiālos un cilvēku resursus. Speciālistiem ir iespējams maksimāli īsā laikā sniegt konkrētai personai nepieciešamo palīdzību, pēc iespējas tuvāk personas dzīves vietai. Tomēr nepieciešams līdzekļu ieguldījums, lai atbilstoši pārkvalificētu vai paaugstinātu kvalifikāciju nepieciešamajiem speciālistiem.

2. variants – veselības zuduma pakāpi un nepieciešamību pēc konkrētiem pakalpojumiem un/vai pabalstiem nosaka īpaša institūcija, kuru veido dažādu nozaru speciālisti.

Šajā variantā ir iespējams reorganizēt Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisiju, iesaistot tās darbā citu nozaru speciālistus, kuru pārkvalifikācijai vai kvalifikācijas paaugstināšanai būs nepieciešami līdzekļi. Pakalpojumu saņemšanai ir nepieciešams ilgāks laiks, turklāt pakalpojuma saņemšanu nav iespējams nodrošināt maksimāli tuvu personas dzīvesvietai (komisijas apkalpo noteiktus reģionus).

5.3. Invaliditātes pensija

Invaliditātes pensiju saistīt ar darbspēju zudumu.

Invaliditātes pensija izmaksājama tikai personām darba spējīgajā vecumā, pie nosacījuma, ka darbspēju zudums ir neatgriezenisks vai ilgstošs, samazinājies vismaz par 1/3 daļu un ir veikti visi iespējamie profesionālās rehabilitācijas pasākumi. Pensijas lielumam jābūt atkarīgam no darbspēju zuduma pakāpes. Atjaunojot darbspējas, invaliditātes pensijas apmērs samazināms un pilnībā atgūstot darbspējas - invaliditātes pensija netiek izmaksāta.

Darbspēju zuduma pakāpes noteikšanai iespējami varianti:

1. variants – darbspēju zuduma pakāpi un profesionālās rehabilitācijas iespējas, nosaka neatkarīga institūcija. Šajā variantā nav nepieciešami papildus ieguldījumi, jo funkciju veic un arī turpmāk var veikt komisija. Tiek saglabāta jau esošā sistēma.

2. variants - darbspēju zuduma pakāpi un rehabilitācijas iespējas nosaka Valsts Sociālās apdrošināšanas aģentūra (institūcija kā struktūrvienība vai konkrēti speciālisti). Šajā variantā komisija pāriet VSAA struktūrā vai arī tiek reorganizēta.

5.4. Jauna pieeja finansu avotu piesaistē

Jaunu pieeju finansu avotu piesaistē un finansu līdzekļu sadalē.

Personām ar invaliditāti pirms un pēc darbaspēju vecuma pakalpojumus un pabalstus, kā arī sociālos pakalpojumus personām ar invaliditāti darbaspējīgā vecumā sedz no valsts un pašvaldību līdzekļiem programmu ietvaros.

Personām darbaspējīgajā vecumā pakalpojumus (tai skaitā profilakses un preventīvie pasākumus) sedz, galvenokārt, no apdrošināšanas līdzekļiem, tādejādi piesaistot gan darba devēja, gan darba ņēmēja līdzekļus un pakāpeniski samazina valsts un pašvaldību līdzekļu apjomu šim mērķim.

5.5. Koordinācijas mehānisms

Izveidot koordinācijas mehānismu, kas nodrošinātu rehabilitācijas procesa nepārtrauktību. Patreizējā sistēmā pastāv vairākas savstarpēji nodalītas institūcijas, kuru rīcībā ir gan finansu, gan cilvēku resursi un kuras atbild par kādu noteiktu rehabilitācijas jomu. Katrs jaunais rehabilitācijas posms tiek uzsākts tikai pēc iepriekšējo rehabilitācijas pasākumu veikšanas un tiek finansēts no tieši konkrētam rehabilitācijas veidam paredzētiem līdzekļiem. Līdz ar to tiek pārtraukta vienota rehabilitācijas procesa realizācija. Rehabilitācijas procesā netiek realizēts speciālistu komandas darba princips. Pamatā rehabilitācija tiek apmaksāta no valsts budžeta līdzekļiem.

Vienota rehabilitācijas procesa nodrošināšanai iespējami 2 varianti :

1. variants – uzlabot jau esošo rehabilitācijas institūciju darbu, iestrādājot tiesību aktos koordinācijas mehānisma veidošanas pamatprincipus, nosakot, ka speciālisti ir tiesīgi strādāt arī citās rehabilitācijas institūcijās un atbilstošie finansu līdzekļi tiek novirzīti konkrētai personai (‘nauda seko klientam’).

2. variants – tiek izveidota speciāla institūcija (Koordinācijas padomes gan valsts, gan pašvaldību līmenī), kuras sastāvā ir ieinteresēto institūciju pārstāvji. Šīs institūcijas izstrādā vienotas rīcības programmas, lemj par finansu līdzekļu piesaisti un izlietojumu un ir atbildīgas par programmu realizāciju.

5.6. Izveidot koordinācijas mehānismu valsts un pašvaldību līmenī, kas nodrošinātu koncepcijā paredzēto pasākumu koordināciju personu integrācijai sabiedrībā.

1997. gada 10. aprīlī ar LR Labklājības ministrijas rīkojumu nr. 143 tika izveidota Invalīdu lietu nacionālā padome, kuras darbības mērķis ir sekmēt invalīdu vienlīdzīgu un pilnīgu integrāciju sabiedrības ekonomiskajā, politiskajā un sociālajā dzīvē. Invalīdu lietu nacionālās padomes sastāvā ir dažādu ministriju un sabiedrisko organizāciju pārstāvji. Valsts līmenī koncepcijā minēto pasākumu koordināciju var veikt Invalīdu lietu nacionālā padome, bet pašvaldību līmenī nepieciešams izveidot koordinācijas institūcijas, kuru sastāvā būtu dažādu nozaru pārstāvji un sabiedrisko organizāciju pārstāvji, kuri ir ieinteresēti integrācijas pasākumu veikšanā.

Koncepcijas svarīga iezīme ir pāreja no seku likvidēšanas uz profilaksi, preventīvo un izglītojošo darbu, liekot uzsvāru uz profilaksi, sabiedrības izglītošanu un personu motivāciju, izvirzot veselīgu dzīvesveidu kā vērtību, prevenciju, darbaspēju atjaunošanu: uzlabojot profesionālo rehabilitāciju, aroddiagnostiku, profesionālo orientāciju, jauna aroda iegūšanu, pārkvalifikāciju, pielāgotu darba vietu un speciālu darba vietu radīšanu un citiem pasākumiem, kas veicinātu personas atgriešanos darbā.

Ņemot vērā, ka koncepcija ir paredzēta laika periodam līdz 2010 gadam, piedāvājam detalizētāku koncepcijas ‘‘Vienādas iespējas visiem’’ īstenošanas plāna projektu.

Konceptijas "Vienādas iespējas visiem" īstenošanas plāna projekts.

	PASĀKUMS 1	REZULTĀTS 2	RĀDĪTĀJS 3	TERMIŅŠ 4	ATBILDĪGAIS 5	FINANSES 6
Uzdevums: Nodrošināt personas ar tām nepieciešamo medicīnisko palīdzību (tai skaitā medicīnisko rehabilitāciju).						
1.	Pilnveidot valsts un reģionālās veselības un medicīniskās rehabilitācijas programmas.	Izstrādātas valsts un reģionālās veselības un medicīniskās rehabilitācijas programmas. Jauna sistēma medikamentu aprūmā. Izstrādāts, apstiprināts un ieviests PVO slimību un invaliditātes klasifikators. Uzlabota agrīnā diagnostika, traumu un saslimšanu ārstēšana. Savlaicīgi sniegta psiholoģiskā, medicīniskā palīdzība un medicīniskā rehabilitācija. Izveidoti specializētie centri, klīnikas un dienesti. Pilnveidota funkcionālā rehabilitācija. Izstrādātas un ieviestas individuālās medicīniskās rehabilitācijas programmas. Samazināts traumu un saslimšanu skaits un ar tām saistītā invaliditāte. Samazinātas ar invaliditāti saistītās problēmas.	Valsts mēroga un reģionālās veselības un medicīniskās rehabilitācijas programmas. Tiesību akti par programmu realizāciju. PVO slimību un invaliditātes klasifikators. Invalidu skaita samazināšanās. Centri, klīnikas, dienesti.	sākot ar 1999.g.	Labklājības ministrija (Ārstniecības departaments, turpmāk: ĀD, Farmācijas departaments, turpmāk: FD), Pašvaldības	Valsts budžets. Pašvaldību budžeti.
2.	Pilnveidot profilakses un veselības izglītības darbu un veselības veicināšanas pasākumus.	Izglītota un veselīga sabiedrība. Izstrādātas veselības izglītības programmas. Izstrādātas profilakses programmas un pasākumi. Regulāras veselības pārbaudes (bērniem, jauniešiem, strādājošiem).	Veselības izglītības programmas. Profilakses programmas un pasākumi. Veselības pārbaudes programmas un pasākumi bērniem, jauniešiem, strādājošiem. Tiesību akti par programmu un pasākumu realizāciju. Samazināts saslimšanu skaits.	sākot ar 2000.g.	Labklājības ministrija (Sabiedrības veselības departaments, ĀD, Darba departaments, turpmāk: DD), Izglītības un zinātnes ministrija.	Valsts budžets. Apdrošināšanas līdzekļi
3.	Pilnveidot veselības apdrošināšanas programmas.	Izstrādātas un ieviestas obligātās un brīvprātīgas veselības apdrošināšanas programmas.	Tiesību akti par obligāto un brīvprātīgo veselības apdrošināšanu.	sākot ar 1999.g.	Labklājības ministrija (ĀD, FD)	

	PASĀKUMS 1	REZULTĀTS 2	RĀDĪTĀJS 3	TERMIŅŠ 4	ATBILDĪGAIS 5	FINANSES 6
4.	Nodrošināt personas ar nepieciešamajām protēzēm un ortēzēm.	Izstrādāti tiesību akti, kas nodrošina personas ar tām nepieciešamajām protēzēm un ortēzēm medicīnisko rehabilitācijas programmu ietvaros. Izveidota sistēma, kas dod iespēju personai savlaicīgi saņemt nepieciešamo protēzi vai ortēzi. Izveidota institūcija, kas sekotu Latvijā ražoto protēžu un ortēžu kvalitātei un Eiropas standartu atbilstībai. Savlaicīgi sniegta palīdzība, radītas iespējas personai atgriezties ierastajā vidē (sabiedrībā, darbā, ģimenē). Sagatavoti speciālisti (protēzisti u.c.).	Tiesību akti par personu nodrošināšanu ar protēzēm un ortēzēm. Tiesību akti par institūcijas, kas sekotu Latvijā ražoto protēžu un ortēžu kvalitātei un Eiropas standartu atbilstībai, izveidi. Papildinātas un uzlabotas speciālistu mācību programmas. Apmācīto speciālistu skaits.	sākot ar 2000.g.	Labklājības ministrija (ĀD) Izglītības un zinātnes ministrija	Valsts budžets. Investīciju programmas. Personas iemaksas.
5.	Izveidot reģionālo medicīniskās rehabilitācijas centru sistēmu, nodrošināt rehabilitācijas centrus ar nepieciešamajiem speciālistiem un apgādāt ar nepieciešamajām iekārtām.	Izveidota medicīniskās rehabilitācijas reģionālo centru sistēma. Uzlaboti medicīniskās rehabilitācijas pakalpojumi. Izveidota sistēma, kas nodrošina medicīniskās rehabilitācijas pakalpojumu saņemšanu dzīves vietā vai tuvu tai. Sagatavoti speciālisti.	Medicīniskās rehabilitācijas reģionālie centru skaits. Jaunas vai uzlabotas un papildinātas mācību programmas. Apmācīto speciālistu skaits.	sākot ar 2000.g.	Labklājības ministrija (ĀD) Labklājības ministrija/ Izglītības un zinātnes ministrija. Pašvaldības.	Valsts budžets. Investīciju programmas. Pašvaldību budžeti.
6.	Nodrošināt personas ar tām nepieciešamajiem tehniskajiem palīgīdzekļiem.	Izstrādāti tiesību akti, kas nodrošina personas ar tām nepieciešamajiem tehniskajiem palīgīdzekļiem. Izveidota sistēma, kas dod iespēju personai savlaicīgi saņemt nepieciešamo tehnisko palīgīdzekli. Izveidota institūcija, kas noteiktu nepieciešamību pēc tehniskajiem palīgīdzekļiem. Izveidota tehnisko palīgīdzekļu nomas centru sistēma.	Tiesību akti par personu nodrošināšanu ar tām nepieciešamajiem tehniskajiem palīgīdzekļiem. Institūcija, kas noteiktu nepieciešamību pēc tehniskajiem palīgīdzekļiem	sākot ar 1999.g.	Labklājības ministrija (ĀD, Sociālās palīdzības departaments, turpmāk: SPD). Pašvaldības	Valsts budžets. Investīciju programmas. Pašvaldību budžeti. Personas iemaksas.

	PASĀKUMS 1	REZULTĀTS 2	RĀDĪTĀJS 3	TERMIŅŠ 4	ATBILDĪGAIS 5	FINANSES 6
		Izveidota institūcija, kas sekotu Latvijā ražoto tehnisko palīgīdzekļu kvalitātei un Eiropas standartu atbilstībai. Izstrādāts, apstiprināts un ieviests Starptautiskās standartu organizācijas Invalīdiem paredzēto preču klasifikators. Sagatavoti speciālisti	Tehnisko palīgīdzekļu nomas centru skaits. Institūcija, kas sekotu Latvijā ražoto tehnisko palīgīdzekļu kvalitātei un Eiropas standartu atbilstībai. Invalīdiem paredzēto preču klasifikators.			
7.	Izstrādāt individuālās invalīdu sociālās rehabilitācijas programmas.	Izstrādātas un ieviestas invalīdu individuālās sociālās rehabilitācijas programmas. Labākas iespējas invalīdiem integrēties sabiedrībā.	Ieteikumi invalīdu individuālo sociālās rehabilitācijas programmu sagatavošanai. Sniegto pakalpojumu daudzums.	sākot ar 1999.g.	Labklājības ministrija (SPD, ĀD). Pašvaldības	Valsts budžets. Pašvaldību budžets.
8.	Izstrādāt programmas invalīdu un pacientu sabiedrisko organizāciju atbalstam.	Izstrādātas programmas invalīdu un pacientu sabiedrisko organizāciju atbalstam. Attīstītas invalīdu un pacientu sabiedriskās organizācijas, kas aktīvi iesaistās programmu un pasākumu izstrādē.	Programmas un pasākumi. Sabiedrisko organizāciju piedalīšanās tiesību aktu izstrādē, programmu sagatavošanā. Iesaistīto sabiedrisko organizāciju skaits.	sākot ar 1999.g.	Labklājības ministrija (Sabiedrisko sakaru nodaļa, SPD)	Valsts, pašvaldību budžeti. Ārvalstu līdzekļi. Labdarības pasākumi. Sabiedrisko organizāciju uzņēmumu peļņa.

	PASĀKUMS 1	REZULTĀTS 2	RĀDĪTĀJS 3	TERMIŅŠ 4	ATBILDĪGAIS 5	FINANSES 6
Uzdevums: nodrošināt invalīdiem tiesības uz izglītību, kas atbilst viņu vajadzībām un vēlmēm.						
1.	Izstrādāt valsts un reģionālās programmas bērnu invalīdu agrīnai integrācijai, uzsākot bērnu invalīdu apmācību pirmsskolas iestādēs.	Izstrādātas valsts un reģionālās programmas bērnu invalīdu agrīnai integrācijai. Mainīta sabiedrības attieksme pret bērniem invalīdiem. Pilnveidots pirmsskolas iestāžu darbs. Sagatavoti speciālisti.	Valsts mēroga un reģionālo programmu pielietošana. Tiesību akti par programmu realizāciju. Sagatavoto speciālistu skaits. Kvalifikācijas kursu apmeklējušo skaits.	sākot ar 2000.g.	Izglītības un zinātnes ministrija Pašvaldības	Valsts budžets. Pašvaldību budžeti Investīciju programmas.
2.	Izveidot institūciju, kas sekotu bērnu invalīdu attīstībai no traucējumu noteikšanas brīža un izstrādātu, grozītu individuālās izglītības programmas, sekotu to realizācijai.	Izveidota institūcija bērnu invalīdu attīstības traucējumu noteikšanai, izglītības programmu izstrādei. Pilnveidota un uzlabota izglītības sistēma. Integrēti bērni invalīdi. Informēti vecāki. Mainīta sabiedrības attieksme pret bērniem invalīdiem. Sagatavoti speciālisti.	Tiesību akti par institūcijas izveidi. Grozījumi tiesību aktos par speciālās izglītības iespējām vispārīgajās skolās. Informatīvo izdevumu skaits. Sagatavoto speciālistu skaits.	sākot ar 2000.g.	Izglītības un zinātnes ministrija Pašvaldības	Valsts budžets. Pašvaldību budžeti Investīciju programmas. Ārvalstu līdzekļu piesaiste
3.	Izstrādāt speciāli adaptētas mācību programmas, materiālus, stundu sarakstus, eksāmenu noteikumus, pilnveidot mācību metodes.	Izstrādātas adaptētas mācību programmas, materiāli, stundu saraksti, eksāmenu noteikumi. Pilnveidotas mācību metodes. Integrēti bērni invalīdi.	Ieteikumi mācību programmām, stundu sarakstam, eksāmenu noteikumi. Jauni mācību materiāli.	sākot ar 1999.g.	Izglītības un zinātnes ministrija	Valsts budžets.

	PASĀKUMS 1	REZULTĀTS 2	RĀDĪTĀJS 3	TERMIŅŠ 4	ATBILDĪGAIS 5	FINANSES 6
4.	Pilnveidot izglītības institūciju darbu, nodrošināt ar jaunākajām tehnoloģijām, nepieciešamajiem tehniskajiem palīg līdzekļiem.	Uzlabots izglītības institūciju darbs. Sagatavoti speciālisti. Ieviestas jaunākās tehnoloģijas (datori). Izglītības institūcijas nodrošinātas ar nepieciešamajiem tehniskajiem palīg līdzekļiem.	Grozījumi tiesību aktos, kas nosaka bērnu skaitu klasē. Tiesību akti par institūciju nodrošināšanu ar jaunākajām tehnoloģijām un tehniskajiem palīg līdzekļiem. Aprīkoto izglītības iestāžu skaits.	sākot ar 2000.g.	Izglītības un zinātnes ministrija Pašvaldības	Valsts budžets. Pašvaldību budžeti Investīciju programmas. Ārvalstu līdzekļu piesaiste
5.	Nodrošināt bērnu invalīdu arodapmācību vispārējās izglītības sistēmā.	Pilnveidots un uzlabots profesionālo izglītības iestāžu darbs. Izstrādātas jaunas mācību programmas. Integrēti bērni invalīdi. Radītas iespējas bērniem invalīdiem konkurēt darba tirgū. Radītas iespējas apgūt sabiedrībai nepieciešamas profesijas. Radītas iespējas normālas dzīves pamatam - darbam.	Jauni tiesību akti par profesionālo izglītību. Jaunas programmas. Nestrādājošo invalīdu no bērniības skaita samazināšanās %.	sākot ar 2000.g.	Izglītības un zinātnes ministrija	Valsts budžets. Investīciju programmas. Ārvalstu līdzekļu piesaiste

	PASĀKUMS 1	REZULTĀTS 2	RĀDĪTĀJS 3	TERMIŅŠ 4	ATBILDĪGAIS 5	FINANSES 6
Uzdevums : nodrošināt invalīdiem tiesības uz darbu - vienlīdzīgām iespējām uz produktīvu un labi atalgotu vietu darba tirgū.						
1.	Izveidot jaunu arodorientācijas institūciju (vai paredzēt jau esošajās profesionālās orientācijas institūcijās), kas noteiktu un palīdzētu izvēlēties vispiemērotāko nodarbošanos, ņemot vērā personas zināšanas, spējas, vēlmes, darbaspēka tirgus iespējas.	Izveidota arodorientācijas institūcija. Radītas iespējas personai noteikt piemērotāko nodarbošanos. Sagatavoti speciālisti. Izstrādāti testi spēju noteikšanai.	Tiesību akti par arodorientācijas institūcijas izveidi. Testi spēju noteikšanai. Testēto personu skaits.	sākot ar 2000.g.	Labklājības ministrija (DD), Nodarbinātības valsts dienests, turpmāk:: NVD	Valsts budžets. Investīciju programmas. Ārvalstu līdzekļu piesaiste
2.	Izveidot institūciju, kas pielāgotu darba vietu atbilstoši drošības vai darbības prasībām (kas izriet no darbinieka invaliditātes rakstura) un sekotu darbinieka adaptācijas procesam.	Izveidota institūcija. Radītas iespējas pielāgot konkrētai personai konkrētu darbavietu. Radīta materiāli tehniskā bāze darbavietu pielāgošanai. Pielāgotas darbavietas. Sagatavoti speciālisti. Mainīta sabiedrības un darba devēju attieksme pret invalīdiem.	Tiesību akti par institūcijas izveidi. Strādājošo invalīdu skaita palielināšanās. Pielāgoto darbavietu skaits %.	sākot ar 2000.g.	Labklājības ministrija (DD, SPD) NVD Pašvaldības	Valsts budžets. Pašvaldību budžeti. Investīciju programmas Ārvalstu līdzekļu piesaiste

	PASĀKUMS 1	REZULTĀTS 2	RĀDĪTĀJS 3	TERMIŅŠ 4	ATBILDĪGAIS 5	FINANSES 6
3.	Izstrādāt kolektīvas un individuālās programmas invalīdu iesaistīšanai darbā un īpašas programmas specializētu, invalīdiem paredzētu darba vietu izveidei.	Izstrādātas programmas jaunu darba vietu radīšanai. Izstrādāti nodarbinātības stimuli. Radītas jaunas, arī specializētas, invalīdiem paredzētas darba vietas. Invalīdi iesaistīti darba procesā.	Izstrādātās programmas. Strādājošo invalīdu skaits. Jaunu darba vietu skaits vai darba vietu skaita pieaugums %.	sākot ar 1999.g.	Labklājības ministrija (DD) NVD Pašvaldības Darba devēju konfederācija	Valsts budžets. Pašvaldību budžeti. Investīciju programmas. Ārvalstu līdzekļu piesaiste Sabiedrisko organizāciju līdzekļi
4.	Izstrādāt mehānismu, kā ieinteresēt darba devēju nodrošināt invalīdiem atbilstošus darba apstākļus (darba vietu pielāgošana, darba/atpūtas režīma nodrošināšana u.t.t.).	Sistēma, kas nodrošina un ieinteresē darba devēju pieņemt darbā invalīdu. Kompensāciju vai nodokļu atvieglojumu sistēma. Invalīdi iesaistīti darbā. Uzlaboti darba apstākļi invalīdiem.	Grozījumi tiesību aktos. Jauni tiesību akti.	sākot ar 2000.g.	Labklājības ministrija (DD) Ekonomikas ministrija Finanšu ministrija Darba devēju konfederācija Amatsniece kamera	Valsts budžets. Pašvaldību budžeti.

	PASĀKUMS 1	REZULTĀTS 2	RĀDĪTĀJS 3	TERMIŅŠ 4	ATBILDĪGAIS 5	FINANSES 6
5.	Izveidot nodarbinātības centrus-speciālās darbnīcas gan atsevišķi, gan parastajos uzņēmumos, invalīdiem, kuri nekad nebūs spējīgi strādāt vispārējās darba vietās vai parastos darba apstākļos.	Speciālās darbnīcas invalīdiem, kuri nekad nebūs spējīgi strādāt vispārējās darba vietās vai parastos darba apstākļos. Kompensāciju vai nodokļu atvieglojumu sistēma darba devējiem. Radītas iespējas invalīdiem, kuri nekad nebūs spējīgi strādāt vispārējās darba vietās vai parastos darba apstākļos, uzlabot savas dzīves apstākļus. Mainīta sabiedrības attieksme.	Jauni tiesību akti par speciālo darbnīcu izveidi, Jauni tiesību akti vai grozījumi tiesību aktos par nodokļu atvieglojumiem. Speciālo darbnīcu skaits. Speciālās darbnīcās nodarbināto invalīdu skaits.	sākot ar 2000.g.	Labklājības ministrija (DD) Ekonomikas ministrija Finansu ministrija Pašvaldības Darba devēju konfederācija Amatniecības kamera	Valsts budžets. Pašvaldību budžeti. Investīciju programmas. Ārvalstu līdzekļu piesaiste Sabiedrisko organizāciju līdzekļi
6.	Iesaistīt darba devējus, arodbiedrības un invalīdu sabiedriskās organizācijas nodarbinātības pasākumos vietējā, reģionālajā un valsts līmenī.	Radītas iespējas invalīdu integrācijai darba vidē. Izveidotas sadarbības institūcijas vietējā un reģionālā līmenī. Mainīsies (uzlabosies) nodarbinātības līmenis attiecīgajā teritorijā. Uzlaboti invalīdu dzīves apstākļi. Izveidota un nodrošināta informācijas apmaiņa starp ieinteresētajām pusēm. Mainīta sabiedrības attieksme.	Sadarbības institūcijas. Kopīgi veiktie pasākumi. Programmas nodarbinātības problēmu risināšanai.	sākot ar 1999.g.	Labklājības ministrija (DD), NVD Pašvaldības	Valsts budžets. Pašvaldību budžeti Sabiedrisko organizāciju līdzekļi
7.	Izstrādāt programmas invalīdu individuālās uzņēmējdarbības uzsākšanas atbalstam.	Invalīdi iesaistīti individuālajā uzņēmējdarbībā. Izstrādātas programmas uzņēmējdarbības uzsākšanas atbalstam. Uzlaboti invalīdu dzīves apstākļi.	Invalīdu izveidoto uzņēmumu/ uzņēmējsabiedrību skaits, vai pieaugums % . Strādājošo invalīdu skaits.	sākot ar 1999.g.	Labklājības ministrija (DD), Ekonomikas ministrija Pašvaldības Darba devēju konfederācija Amatniecības kamera	Valsts budžets. Pašvaldību budžeti

	PASĀKUMS 1	REZULTĀTS 2	RĀDĪTĀJS 3	TERMIŅŠ4	ATBILDĪGAIS 5	FINANSES 6
Uzdevums: Nodrošināt invalīdiem tiesības uz pielāgotu vidi, novēršot fiziskos apstākļus, kas traucē brīvi pārvietoties, nodrošinot invalīdiem komunikēšanās iespējas un tiesības uz informāciju, kā arī nodrošinot invalīdiem vienlīdzīgas iespējas piedalīties brīvā laika un sporta aktivitātēs.						
1.	Nodrošinātu ēku, sabiedriskā transporta, ielu un citas vides pieejamību.	Mainīta vide. Radītas iespējas invalīdiem brīvi pārvietoties. Radītas iespējas invalīdiem saņemt informāciju tie pieejamā veidā.	Jauni tiesību akti un grozījumi tiesību aktos. Pielāgota vide.	sākot ar 1999.g.	Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, turpmāk: VARAM Pašvaldības	Valsts budžets. Pašvaldību budžeti
2.	Nodrošināt ar nepieciešamo informāciju un izglītību arhitektus, inženierus un citus profesionāļus un speciālistus.	Papildinātas un uzlabotas mācību programmas. Radītas iespējas invalīdu integrācijai sabiedrībā. Pielāgota vide. Pilnveidota informācija.	Mācību programmas. Pēcdiploma apmācības, mācību kursi	sākot ar 1999.g.	VARAM. Izglītības un zinātnes ministrija	Valsts budžets. Investīciju programmas. Ārvalstu līdzekļu piesaiste
3.	Izstrādāt programmas jau esošā dzīvojamā fonda pielāgošanai atbilstoši invalīdu vajadzībām.	Pielāgots dzīvojamais fonds. Radītas iespējas invalīdiem dzīvot ierastā vidē. Radītas iespējas invalīdiem brīvi pārvietoties. Samazināta nepieciešamība pēc individuālas aprūpes.	Tiesību akti un/vai grozījumi tiesību aktos kas nodrošinātu subsīdijas un/vai nodokļu atvieglojumus dzīvojamā fonda pielāgošanai. Programmas. Pielāgoti mājokļi.	sākot ar 2000.g.	VARAM, Finansu ministrija, Pašvaldības.	Valsts budžets. Investīciju programmas.
4.	Nodrošināt, lai sabiedrisko transportu varētu izmantot pasažieri ar dažādiem traucējumiem.	Radītas iespējas personām ar dažādiem traucējumiem brīvi pārvietoties. Mainīta sabiedrības attieksme.	Pielāgoti transporta līdzekļi.	sākot ar 1999.g.	Satiksmes ministrija. Pašvaldības.	Valsts budžets. Pašvaldību budžeti Investīciju programmas.
5.	Projektēt un piemērot dažādas sabiedriskā transporta infrastruktūras, ņemot vērā invalīdu grūtības.	Radītas iespējas personām ar dažādiem traucējumiem brīvi pārvietoties. Pielāgota vide. Mainīta sabiedrības attieksme.	Jauni tiesību akti. Pielāgotas sabiedriskā transporta infrastruktūras.	sākot ar 1999.g.	Satiksmes ministrija, VARAM Pašvaldības	Valsts budžets. Pašvaldību budžeti Investīciju programmas.

	PASĀKUMS 1	REZULTĀTS 2	RĀDĪTĀJS 3	TERMIŅŠ4	ATBILDĪGAIS 5	FINANSES 6
6.	Izstrādāt finansiālās palīdzības programmas cilvēkiem, kuri nespēj lietot sabiedriskā transporta sistēmu.	Radītas iespējas cilvēkiem, kuri nespēj lietot sabiedriskā transporta sistēmu, pārvietoties. Radīta sistēma invalīdu nodrošināšanai ar individuālo transportu. Radīta sistēma invalīdu transporta līdzekļu pielāgošanai.	Jauni tiesību akti. Grozījumi tiesību aktos. Invalīdu individuālo transporta līdzekļu skaits. Invalīdiem pielāgotu transporta līdzekļu skaits.	sākot ar 1999.g.	Labklājības ministrija (SPD) Satiksmes ministrija. Pašvaldības	Valsts budžets. Pašvaldību budžeti
7.	Izstrādāt jaunu, speciālu transporta pakalpojumu programmas un to finansēšanas mehānismu.	Radītas iespējas cilvēkiem, kuri nespēj lietot sabiedriskā transporta sistēmu, pārvietoties. Radīti jauni pakalpojumi invalīdiem (no durvīm līdz durvīm). Uzlaboti esošie transporta pakalpojumi. Izstrādāts pakalpojumu finansēšanas mehānisms.	Jauni tiesību akti. Grozījumi tiesību aktos.	1999.-	Labklājības ministrija (SPD). Satiksmes ministrija. Pašvaldības	Valsts budžets. Pašvaldību budžeti
8.	Izveidot komunikāciju centrus, nodrošināt tos ar nepieciešamajiem tehniskajiem līdzekļiem un kvalificētiem speciālistiem.	Radīta sistēma, kas nodrošinātu personām iespējas saņemt informāciju un sazināties ar citiem. Izveidoti komunikāciju centri, nodrošināta materiāli tehniskā bāze. Sagatavoti speciālisti.	Tiesību akti par komunikāciju centru izveidi. Komunikāciju centru skaits. Apmācīti darbinieki. Apmācīti invalīdi (kā lietot komunikāciju līdzekļus).	sākot ar 2000.g.	Labklājības ministrija (SPD) Satiksmes ministrija Valsts IT Padome	Valsts budžets. Pašvaldību budžeti Investīciju programmas Ārvalstu līdzekļu piesaiste
9.	Nodrošināt informācijas saņemšanu sabiedriskajās ēkās un vietās invalīdiem saprotamā veidā.	Radīta sistēma, kas nodrošinātu invalīdiem iespējas saņemt informāciju saprotamā veidā. Pielāgota vide. Mainīta sabiedrības attieksme. Popularizēti un plašāk pielietoti informācijas nodošanas veidi - Braila raksts, palielinātais raksts, "vieglā valoda" u.c. Eiropas standartiem atbilstošu informācijas zīmju lietošana.	Pieejama informācija. Informācijas biroji.	sākot ar 1999.g.	VARAM. Satiksmes ministrija. Pašvaldības. Kultūras ministrija.	Valsts budžets. Pašvaldību budžeti

	PASĀKUMS 1	REZULTĀTS 2	RĀDĪTĀJS 3	TERMIŅŠ4	ATBILDĪGAIS 5	FINANSES 6
10.	Sniegt informāciju valsts un sabiedriskajā televīzijā, ar zīmju valodas tulkojumu un subtitru palīdzību.	Nodrošinātas iespējas nedzirdīgām un neredzīgām personām saņemt informāciju. Mainīta sabiedrības attieksme. Pilnveidotas (tulkotas un titrētas) TV programmas.	Pilnveidoto (tulkoto un titrēto) TV programmu skaits.	sākot ar 1999.g.	Latvijas Televīzija, Nacionālā Radio un Televīzijas padome	Valsts budžets.
11.	Nodrošināt informācijas sagatavošanu un izdošanu "vieglajā valodā" personām ar garīga rakstura traucējumiem.	Radītas iespējas personām ar garīga rakstura traucējumiem saņemt informāciju saprotamā veidā. Izveidota institūcija materiālu sagatavošanai "vieglajā valodā" un izdošanai. Sagatavoti speciālisti.	Tiesību akti par institūcijas izveidi. Izveidota institūcija. Sagatavoti speciālisti. Izdoti materiāli "vieglajā valodā".	sākot ar 2000.g.	Izglītības un zinātnes ministrija Labklājības ministrija (SPD)	Valsts budžets.
12.	Izstrādāt programmas kultūrizglītojošo, atpūtas un sporta vietu pielāgošanai invalīdu vajadzībām.	Radītas iespējas invalīdiem piedalīties kultūrizglītojošos, atpūtas un sporta pasākumos. Radītas iespējas invalīdiem integrēties sabiedrībā. Pielāgota vide.	Tiesību akti vai grozījumi tiesību aktos. Pielāgotas kultūrizglītojošās, atpūtas un sporta celtnes.	sākot ar 1999.g.	Kultūras ministrija, Izglītības un zinātnes ministrija. VARAM Pašvaldības	Valsts budžets. Pašvaldību budžets. Investīciju programmas

	PASĀKUMS 1	REZULTĀTS 2	RĀDĪTĀJS 3	TERMIŅŠ 4	ATBILDĪGAIS 5	FINANSES 6
Uzdevums : nodrošināt invalīdu ekonomisko un sociālo aizsardzību.						
1.	Izstrādāt pakalpojumu/pabalstu sistēmu, kas nodrošinātu personas speciālās vajadzības (indivīdam, ģimenei, kurā ir invalīds).	Radīta sistēma, kas nodrošinātu personai nepieciešamo pakalpojumu vai pabalstu. Radīti jauni pakalpojumi. Radīta atbalsta sistēma invalīdiem un to ģimenēm. Izveidota institūcija, kas nosaka pakalpojumu nepieciešamību. Samazināts vietu skaits speciālajās sociālās aprūpes institūcijās.	Tiesību akti par institūcijas izveidi. Grozījumi tiesību aktos. Sniegtie pakalpojumi. Jauni pabalsti.	sākot ar 1999.g.	Labklājības ministrija (Sociālās apdrošināšanas departaments, SPD) Pašvaldības	Valsts budžets. Pašvaldību budžets
2.	Pilnveidot sociālās palīdzības dienestu darbu.	Radīta sistēma, kas nodrošina invalīdu integrāciju sabiedrībā. Sniegta savlaicīga un nepieciešamā palīdzība invalīdiem un to ģimenēm. Sagatavoti sociālās palīdzības darbinieki. Uzlabots sociālās palīdzības darbs pašvaldībās. Mainīta sabiedrības attieksme pret invalīdiem.	Individuālās sociālās rehabilitācijas programmas. Sniegtie pakalpojumi un palīdzība invalīdiem un to ģimenēm.	sākot ar 1998.g.	Labklājības ministrija (SPD) Pašvaldības.	Valsts budžets. Pašvaldību budžets
3.	Izveidot dienas aprūpes centru tīklu cilvēkiem ar garīga rakstura traucējumiem.	Radītas iespējas cilvēkiem ar garīga rakstura traucējumiem integrēties sabiedrībā, attīstīt viņu potenciālu. Mainīta sabiedrības attieksme pret cilvēkiem ar garīga rakstura traucējumiem. Izveidots dienas aprūpes centru tīkls. Radīta sistēma, kas ļauj samazināt vietu skaitu specializētajos sociālās aprūpes centros.	Dienas aprūpes centru skaits. Dienas aprūpes centru klientu skaits. Piedāvātie pakalpojumi.	1998.-	Labklājības ministrija (SPD). Pašvaldības.	Valsts budžets. Pašvaldību budžets

	PASĀKUMS 1	REZULTĀTS 2	RĀDĪTĀJS 3	TERMIŅŠ 4	ATBILDĪGAIS 5	FINANSES 6
4.	Izveidot dienas aprūpes centru un konsultāciju dienestu tīklu psihiski slimiem cilvēkiem.	Radītas iespējas psihiski slimiem cilvēkiem saņemt nepieciešamo palīdzību un integrēties sabiedrībā. Mainīta sabiedrības attieksme pret psihiski slimiem cilvēkiem. Izveidots dienas aprūpes centru tīkls. Izveidoti konsultāciju dienesti. Radīta sistēma, kas ļauj samazināt vietu skaitu specializētajās ārstniecības iestādēs.	Tiesību akti par dienas aprūpes centru un konsultāciju dienestu izveidi. Dienas aprūpes centru skaits. Konsultāciju centru skaits. Piedāvātie pakalpojumi.	sākot ar 1999.g.	Labklājības ministrija (ĀD, SPD). Pašvaldības.	Valsts budžets. Pašvaldību budžets
5.	Izstrādāt mehānismu, kā koordinēt ieinteresēto institūciju darbu, kas veicina un nodrošina invalīdu integrāciju sabiedrībā.	Koordinēts un uzlabots institūciju darbs. Novērsta funkciju un pienākumu dublēšanās.	Izstrādāts darba koordinācijas mehānisms. Tiesību akti par darba koordinācijas mehānisma izveidi.	sākot ar 1999.g.	Visas ministrijas	Valsts budžets

	PASĀKUMS 1	REZULTĀTS 2	RĀDĪTĀJS 3	TERMIŅ Š 4	ATBILDĪGA IS 5	FINANSES 6
Uzdevums : nodrošināt invalīdu tiesības uz juridisko aizsardzību.						
1.	Izstrādāt programmas invalīdu, kuri daļēji vai pilnīgi nespēj realizēt savas tiesības vai pārvaldīt savu īpašumu, īpašuma un citu tiesību aizsardzībai.	Izveidota sistēma, kas nodrošina invalīdu juridisko aizsardzību (personisko un īpašuma aizsardzību). Pilnveidots Bāriņtiesu darbs. Sagatavoti speciālisti.	Tiesību akti vai grozījumi tiesību aktos aizbildnības un aizgādības institūciju pilnveidošanai. Grozījumi tiesību aktos, paredzot rīcības spējas daļēju ierobežojumu. Sniegtie pakalpojumi invalīdiem.	sākot ar 1999.g.	Tieslietu ministrija, Labklājības ministrija	Valsts budžets
Uzdevums: nodrošināt invaliditātes aspekta iekļaušanu visos politikas veidošanas posmos.						
1.	Izveidot pieejamu un vienotu informācijas sistēmu (datu bāzi) par invalīdiem.	Izveidota vienota, ticama un pieejama datu bāze par invalīdiem.	Datu bāze.	sākot ar 1999.g.	LM	Valsts budžets
2.	Veicināt zinātniski pētniecisko darbu fundamentālo un pielietojamo pētījumu jomās.	Izveidota sistēma, kas nodrošinātu zinātniski pētnieciskā darba veikšanu. Samazināti invaliditātes rādītāji. Izveidota zinātniski pētnieciska institūcija (institūts LMA struktūrā).	Tiesību akti par institūcijas izveidi. Veiktais zinātniski pētnieciskais darbs.	sākot ar 2000.g.	Ministru kabinets	Valsts budžets

	PASĀKUMS 1	REZULTĀTS 2	RĀDĪTĀJS 3	TERMIŅ Š 4	ATBILDĪGA IS 5	FINANSES 6
3.	Iesaistīt invalīdu sabiedriskās organizācijas visos lēmumu pieņemšanas etapos.	Izveidota sistēma, kas nodrošina sadarbību starp valstiskajām institūcijām un sabiedriskajām organizācijām.	Invalīdu sabiedrisko organizāciju piedalīšanās konkrētu programmu, tiesību aktu izstrādāšanas procesā.	sākot ar 1999.g.	Visas ministrijas	Valsts budžets. Ārvalstu līdzekļu piesaiste